

januari-februari 2016 / Jaargang 10, nr. 1

Ad Informatie

Magazine van studievereniging Ad Informandum voor Strafrecht en Criminologie

“Minder! Minder! Minder!”

De grenzen van de vrijheid van meningsuiting

Met column van
Bart Nooitgedagt
aansluitend op het
lustrumthema
“Recht & Terreur”

 Hertoghs | advocaten-
belastingkundigen

**DE ROOS
& PEN**

 DLA PIPER

**Voedingssuppletie
bij gedetineerden
ter bedijding van
agressie**

**Pedoseksueel of
pedofiel?**

**Interview met
promovendi van
het Willem Pompe
Instituut**

Colofon

De Ad Informatie is het verenigingsblad van Ad Informandum, de Utrechtse studievereniging voor strafrecht en criminologie. De vereniging is verbonden aan het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtwetenschappen van de Universiteit Utrecht. Het blad verschijnt drie maal per jaar.

XXXe bestuur der Ad Informandum

Klaas Nijenhuis (Praeses)
 Julia Grubben (ab Actis)
 Jaap Westenburg (Fiscus)
 Samantha Bilgi (Commissaris Extern)
 Elisa van Anraad (Commissaris Intern)
 Layla Kramer (Commissaris Sociale Activiteiten)
 Thijs Wever (Commissaris Lustrum)

Contactgegevens

Ad Informandum
 Kamer 0.23
 Janskerkhof 2-3a
 3512 BK Utrecht

Bestuurskamer: 030-2538291
 Praeses: 06-81505757

www.adinformandum.nl
info@adinformandum.nl

Redactie

Julia Grubben
 (hoofdredactie en layout)
 Annejet van der Weerd
 Mel Bontje
 Floortje Geerdink

v.l.n.r Floortje, Annejet, Mel, Julia

Met dank aan:

Mr. Wim Anker
 Mr. Joske Graat
 Prof. mr. Constantijn Kelk
 Mr. Bart Nooitgedagt
 Prof. mr. Theo Rosier
 Mr. Marloes van Wijk
 MSc Roos de Wildt
 Mr. Wouter de Zanger

Aanvragen lidmaatschap

Ben je geïnteresseerd in het strafrecht en/of de criminologie en lijkt het je leuk om lid te worden van Ad Informandum? Registreer je dan via onze website: www.adinformandum.nl.

Het lidmaatschap bedraagt € 20,- per jaar. Lidmaatschap biedt toegang tot onze excursies, pleittrainingen, symposia, ledenborrels, kroegcolleges en de buitenlandreizen.

Inschrijvingsregeling activiteiten

Als lid van onze vereniging word je middels de nieuwsbrief, website en facebookpagina op de hoogte gehouden van de georganiseerde activiteiten. Aanmelden voor de activiteiten kan door je in te schrijven op onze website. Na je inschrijving ontvang je z.s.m. een bevestiging.

Opzeggen lidmaatschap

Het lidmaatschap kun je uitsluitend aan het einde van het studiejaar opzeggen, één maand voor het begin van het nieuwe studiejaar (1 augustus). Dit dient schriftelijk te geschieden en deze brief dient ten minste de volgende gegevens te bevatten: naam, huidige adresgegevens en handtekening. Vanaf het daaropvolgende studiejaar (i.c. 2016-2017) ben je dan geen lid meer.

Copyright

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaardt de redactie geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de gevolgen hiervan.

Van de redactie

Beste lezer,

Voor u ligt de allereerste Ad Informatie van het collegejaar 2015-2016. Het is u wellicht opgevallen dat het blad iets later uitgebracht dan gebruikelijk is, maar zoals u weet is geduld een schone zaak: het wachten wordt dus beloond met een blad vol interessante artikelen. Zo kunt u onder andere lezen over het proces tegen Geert Wilders, de experimenten omtrent voedingssuppletie bij gedetineerden, het (verkeerde) beeld dat door de media over pedofielen geschetst wordt en de ervaringen van vier promovendi aan het Willem Pompe Instituut. Tot slot wil ik u wijzen op een primeur: dit collegejaar heeft de Ad Informatie voor het eerst een columnist. Niemand minder dan Bart Nooitgedagt, strafrechtadvocaat en voorzitter van de Vereniging voor Strafrechtadvocaten, vervult dit jaar deze taak. In deze editie van de Ad Informatie vindt u zijn eerste column die betrekking heeft op het lustrumthema “Recht en Terreur”. Wij willen u, als trotse schrijvers van dit blad, veel leesplezier wensen met deze editie. Mocht u vragen of opmerkingen hebben, schroom dan niet deze aan ons door te geven.

Namens de Ad Informatiecommissie,

Julia Grubben
h.t. hoofdredacteur Ad Informatie
h.t. ab Actis van Ad Informandum

Inhoudsopgave

- 5 Kennismaking XXXe Bestuur
- 8 “Minder! Minder! Minder!”?
De grenzen van de vrijheid van meningsuiting (met interview Theo Rosier)
- 11 Voedingssuppletie bij gedetineerden
- 13 Pedofielen een kans op leven?
- 15 Interview met vier promovendi van het Willem Pompe Instituut
- 19 Het gedoogbeleid en de gezondheid van de cannabisgebruiker
- 21 Column Bart Nooitgedagt
De onafhankelijke rechter in een juridische infrastructuur waarbij een dictator zijn vingers zou aflikken
- 22 Uitspraak in de zaak Heringa
De mooiste uit de carrière van Wim Anker
- 25 Willem Pompe
De man achter het instituut

Beste Lezer,

Vanuit mijn kamer kijk ik uit op wat het verdomhoekje van Lombok wordt genoemd. Op het plein spelen overdag kinderen totdat 's avonds de smartlappen uit de woonkamers schallen. Vorige week werden er twee wietplantages opgerold. Dat er illegaal stroom werd afgetapt zou wellicht kunnen verklaren waarom hier de laatste tijd de energierekening zo hoog is, maar nadat ik contact opnam met de politie weet ik in ieder geval zeker dat het weinig zin heeft daar achteraan te gaan. “Daar kunnen we niks over zeggen, u kunt zich misschien eventueel als het kan, al dan niet te ja of te nee als benadeelde partij in het proces voegen”.

Ik herinnerde me de pleittraining van Tim Vis en Emile van Reydt van Spong Advocaten die we een paar weken daarvoor hadden georganiseerd. Een dag nadat een van hun cliënten, de oprichter van coffeeshop The Grass Company, door de Thaise rechter tot 103 jaar gevangenisstraf werd veroordeeld, waren zij zo vriendelijk ons het een en ander over het vak te vertellen. Terwijl het softdrugsbeleid van de overheid onverminderd stupide bleef doormodderen rouwden Nederlanders een paar weken later om het verlies van Armand, en een van hen was ik. Op tv rookte Jeroen Pauw met zijn gasten een stickie, Armands muziek werd weer even gedraaid, iedereen was *happy* en toen werd het Sinterklaas.

Bij Ad Informadum werkten het bestuur en de commissies ondertussen stevig door aan een interessant programma. Na de eerste reeks geslaagde activiteiten en met de voorbereidingen voor 2016 in gedachten durf ik jullie dan ook met trots te verzekeren dat het wederom een prachtig jaar wordt. Ik ben ook trots op de eerste editie, en daarmee de redactie, van ons verenigingsblad dat nu voor jullie ligt. Inhoudelijk sterk, aantrekkelijk geschreven en natuurlijk met Bart Nooitgedagt als columnist. Met een beperkte oplage kunt u zich dan ook meer dan rijk rekenen. Vorig jaar werkte ik overigens met veel plezier samen met de huidige hoofdredacteur Julia Grubben, nu heb ik haar oneindige hoeveelheid correcties op mijn voorwoord te vrezen. Hopelijk valt het allemaal mee. Enfin, ik hoop dat jullie net zoveel plezier beleven aan het lezen als ik en dat ook niet-leden al lezend overtuigd raken van al het interessante en moois dat onze verenging te bieden heeft. Kom langs op onze ledenborrels en neem deel aan activiteiten, jullie zijn van harte welkom!

Met vriendelijke groet,

Klaas Nijenhuis

h.t. Praeses

Naar verluidt is het eerste exemplaar aangekomen op het Vaticaan, ik verwacht dan ook niet anders dan dat we een vermelding in de *Urbi et orbi* krijgen. Een gezegend 2016 allemaal.

Het XXXe bestuur van Ad Informandum

v.l.n.r.: Layla, Samantha, Julia, Klaas, Jaap, Elisa en Thijs

Al in september 2015 werd het spreekwoordelijke stokje door het XXIXe bestuur overgedragen en kreeg het XXXe bestuur de dagelijkse leiding over de vereniging. Hoewel de bestuursleden dus al lang gewend zijn aan hun functies, worden ze hier, geheel in de lijn der traditie, aan jullie voorgesteld.

Door: Annejet van der Weerd, Floortje Geerdink en Mel Bontje.

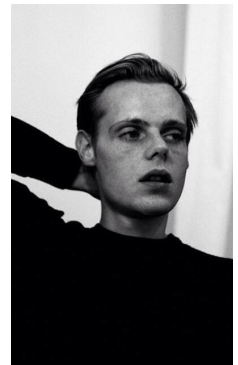
Praeses Klaas Nijenhuis

Nicolaas Benjamin Nijenhuis, beter bekend als Klaas, vervult dit jaar de functie van Praeses. Klaas groeide op in het glooiende landschap van Arnhem. “Een stad waar je na je jeugd zo snel mogelijk weg moet wezen”. Na de middelbare school wist hij niet goed wat hij wilde: “wie wel op die leeftijd? Ik liet me verleiden voor het romantische beeld dat ik had van een leven als kok en volgde een tweejarige koks- en hotelopleiding in Brugge. Op het katholieke internaat waar rust, reinheid en regelmaat het credo was, iets waar koks overigens alles behalve een boodschap aan hebben, kwam ik er al snel achter dat ik meer in het leven zocht dan potten en pannen”. Na het behalen van zijn propedeuse volgde hij willekeurig wat werkgroepen op de universiteit en besloot rechten te gaan studeren.

“Ik geloof dat ik in het tweede jaar van de bachelor erachter kwam dat ik advocaat in het strafrecht wilde worden: criminaliteit, het kwade in de mens en, los daarvan, het afwijkende hebben me altijd gefascineerd. Pleiten is daarnaast fantastisch, het onderzoek vooraf, het schrijven tot een goed pleidooi komen en het moment zelf dat meer is dan alleen een technisch verhaal houden... de kunst van de retoriek”.

Met het bestuur wil Klaas dit jaar de verhouding tussen strafrecht en criminologie meer in balans brengen. “De kracht van onze vereniging is juist de samenkomst van die twee disciplines, het gesprek dat studenten van beide studies kunnen hebben en het uitwisselen van kennis om zo een bredere visie op hun vakgebied te ontwikkelen. Daarnaast vierden we dit jaar ons dertigjarig bestaan, dat betekent dat we naast onze ieder jaar terugkerende activiteiten extra evenementen binnen het lustrumthema “Terrorisme en Strafrecht” zullen organiseren. Het is denk ik ook een moment waarop we mogelijkheden moeten aanpakken om de positie van onze vereniging nog sterker te maken en ons op de toekomst te richten. Met de afgelopen activiteiten en die in het vooruitschiet liggen, gelooft Klaas dat het een prachtig jaar gaat worden. Tegen lezers die nog geen lid zijn wil hij graag zeggen:

“Word lid! Studeren is leuk, wij maken het nog leuker”

ab Actis Julia Grubben

Julia zit op dit moment in het derde jaar van de bachelor rechtsgeleerdheid. Na haar eindexamen heeft ze een jaar gewerkt en in Montpellier gewoond. Tijdens dit jaar twijfelde ze over de keuze tussen een studie rechten of Frans. Ze is blij met haar keuze voor rechten, maar sluit niet uit een studie frans ooit nog op te pakken. Als ze de studie rechtsgeleerdheid heeft afgerond, zou ze graag het onderzoek in willen, het liefst op het gebied van penitentiair recht of rechtsfilosofie. Naast het reguliere bachelorprogramma volgt Julia het Descartes College. Dit is een interdisciplinair honoursprogramma. Sinds een paar maanden doet ze vrijwilligerswerk bij Vluchtelingenwerk Midden-Nederland en ondersteunt ze een dame uit Eritrea bij haar Nederlandse les.

Haar favoriete plek in Utrecht is de markt op woensdagochtend op de Plantage in Ondiep: “Mooie smeltkroes van echt Uterege volk, allochtone Nederlanders en studenten”.

Als ab Actis is Julia dit jaar verantwoordelijk voor het beheren van het ledenbestand, de correspondentie met de buitenwereld en het verenigingsblad Ad Informatie. Ze tipt de leden om het bestuur gewoon aan te spreken. “Heb je een vraag, zit je ergens mee, vind je iets heel stom of juist leuk? Laat het ons weten!”.

Fiscus Jaap Westenburg

Jaap Westenburg is 22 jaar en opgegroeid in het noorden van het land, Emmen welteverstaan: “En, ja, daar heb je inderdaad een dierentuin”, om je maar even de woorden uit de mond te nemen. Onze fiscus is hij een echte muzikkliefhebber: hij bespeelt als een echte charmeur de piano en de cello. Wat wil je nog meer? Alhoewel onze soepele corpsbal (“Janskerkhof is uiteraard de mooiste plek van Utrecht”) altijd een echte hockeyspeler is geweest, heeft hij deze sport voor nu even omgeruild voor tennis en de 18-holessport. Deze ambitieuze vent zit daarnaast in zijn vierde jaar van zijn bachelor Rechtsgeleerdheid en geeft ons wijze woorden mee: “Ik denk zelf dat het recht een van de belangrijkste en meest omvattende begrippen is binnen een samenleving. Het recht speelt een grote rol in het dagelijks leven en is daarom zeer interessant.”

Zijn oorspronkelijke jongensdromen zijn enigszins veranderd: waar hij vroeger als klein jongetje een piloot wilde worden (# cliché), wil hij zich nu in de privaatrechtelijke kant van het leven begeven. Hij moet hier natuurlijk wel nog even iets aan toevoegen om ons als leden van een stafrechtvereniging tevreden te houden: “Ik zal altijd een zwak voor het strafrecht houden”. Aan onze fiscus heb je, zoals je al ziet, een goede: hij zet zich enorm in voor de vereniging. Waar hij aan de ene kant mooie praatjes heeft om sponsors te werven, is hij aan de andere kant zeer nauwkeurig als het gaat om centen. Daarom kunnen wij met een gerust hart de financiën aan hem over laten. Hoe goed Jaap het nu ook voor mekaar heeft, hij beseft zich maar al te goed dat zijn echte werk-leventje nog komen moet. Hij staat er zeer positief in en is bezig om zich klaar te stomen voor de keiharde rechtenwereld.

Commissaris Extern Samanta Bilgi

Samantha Bilgi is 22 jaar en vervult dit jaar de functie van Commissaris Extern bij Ad Informatie. Samantha is verantwoordelijk voor de symposia, de carrière dag en het alumnibeleid. Haar enthousiasme voor de functie van Commissaris Extern is ontstaan toen ze vorig jaar lid was van de symposiumcommissie. “Al heel snel dacht ik: ik wil dit nog een jaar doen, maar dan wel een stapje hoger. Daarom heb ik toen voor het bestuur gesolliciteerd en gelukkig met succes”.

Hoewel mensen vaak denken dat Samantha nog maar eerstejaars is (“ha-ha”), is ze toch echt al een vierdejaars rechtenstudent. “Ik schrijf nu m’n scriptie en ben de minor criminologie aan het afronden. In het tweede semester ga ik twee stages lopen, eerst in de strafrechtadvocatuur en daarna een onderzoeksstage bij de Nationaal Rapporteur Mensenhandel.” Na haar bachelor wil Samantha graag de masters Strafrecht en *Criminology* volgen. Ze weet nog niet wat ze precies na de rechtenstudie wil gaan doen: “Ik ben er nog niet helemaal over uit wat ik later wil doen, maar een carrière waarin ik in ieder geval strafrecht en criminologie kan combineren lijkt me heel fijn”. Naast haar studie en bestuursjaar is Samantha lid van een studentenvereniging, werkt ze bij de Vereniging Rechtshulp en Bemiddeling en geeft ze tentamentraining. Daarnaast sport Samantha graag: “vooral tennis”. Naast dit alles weet Samantha altijd genoeg tijd vrij te maken om gezellig met vriendinnetjes te eten en op stap te gaan (“al had ik ooit een alcoholvrije maand en dat beviel prima..!”).

Commissaris Intern Elisa van Anraad

Elisa is in 2012 begonnen met de studie Rechtsgeleerdheid aan de UU. Lang heeft ze niet getwijfeld over de keuze om rechten te gaan studeren: “Het was een soort van liefde op het eerste gezicht”. Elisa hoopt dit jaar haar bachelor af te ronden, zodat ze in september 2016 kan starten met de master Strafrecht. Ze is van plan gedurende haar studie stages te lopen, zodat ze straks beter weet wat voor baan het beste bij haar past.

Als Commissaris Intern is ze verantwoordelijk voor de excursies en de pleittrainingen. Ze hoopt dit jaar nieuwe, onbekende excursieorganisaties te ontdekken. Wat betreft de trainingen hoopt ze andersoortige trainingen te kunnen organiseren. “Denk bijvoorbeeld aan het opkomende gebruik van mediation in strafzaken. Het lijkt me hartstikke interessant daar eens wat over te leren”.

Elisa woont in Amsterdam, maar brengt het merendeel van haar tijd in Utrecht door. Café Bar Beton is haar favoriete plek in Utrecht en hier ze dan ook vaak te vinden. Tot slot een tip aan (nieuwe) leden: “Zie Ad Informandum niet als een verplichting voor je cv, maar ervaar het als de perfecte gelegenheid om van alles mee te maken. Het zijn ervaringen die je je leven lang niet vergeet”.

Commissaris Sociale Activiteiten Layla Kramer

Layla woont in Utrecht en is afgelopen september begonnen aan de master *Criminology*. “Als Commissaris Sociaal heb ik de leukste portefeuille van al!”. Layla is van plan dit jaar haar best te doen om de activiteiten een meer criminologisch tintje te geven.

Naast de drukke master en het enerverende bestuursleven is ze met veel plezier werkzaam als projectmanager bij Socius Wonen. Dit is een organisatie die leegstaande kantoorpanden in kamers en studio's voor jongeren, studenten en starters transformeert. “Enerzijds ben ik een saaie muts die van koken, bakken, schoonmaken en knutselen op haar naaimachine houdt, anderzijds ben ik ook niet vies van avontuurlijke reizen en avonden uit”.

Layla's favoriete plek in Utrecht is haar huis (toch echt wel heel saai, aldus Layla zelf). Ter afsluiting een tip nieuwe leden: kom naar een van de activiteiten, ook al ervaar je dit misschien als een drempel:

“Treed uit je comfortzone, want je zult met open armen worden ontvangen”

Commissaris Lustrum Thijs Wever

Thijs zit in zijn derde jaar van zijn bachelor Rechtsgeleerdheid en omdat iedereen weet dat één bachelor te weinig is, is hij twee jaar geleden ook maar een bachelor Psychologie begonnen. Buiten student en bestuurslid om, is hij een fervent hardloper en fitnessst hij regelmatig. Hij bezoekt graag zowel muzikale festiviteiten als het theater.

Onze ambitieuze Thijs heeft daarnaast een grote liefde voor de mens en de hiermee samenhangende criminaliteit en wil dan ook zeer graag het strafrecht in. Waar hij eerst van plan was de opleiding tot officier van justitie te gaan volgen, is hij er inmiddels achter gekomen dat hij eerst graag multidisciplinair onderzoek wil gaan doen. Er moet dus eerst nog even flink wat theorie erin, voordat Thijs zich aan de praktijk wil onderwerpen. Zijn droom is om ooit nog eens als rechter achter de tafel in de rechtbank te zitten. Thijs maakt tussendoor nog even reclame voor de pleittrainingen: “Deze waren altijd zeer leerzaam en kan ik dan ook ieder lid aanraden!”.

De grootste taak van onze vrolijke bestuurslid is natuurlijk om het, jawel al *zesde*, lustrum niet onopgemerkt voorbij te laten gaan. Hij zal gaan knallen dit jaar en zal ervoor zorgen dat we terug kunnen kijken op een gedenkwaardig jaar met mooie activiteiten en vertelt ons nu al: “Het lustrum en haar activiteiten staan dit jaar in het teken van de humaniteit van het strafrecht en de wijze waarop deze notie zich staande probeert te houden in de strijd tegen terreur.” Onze Commissaris Lustrum hoopt zich binnen het kader hiervan interessante en sociale activiteiten te organiseren en heeft er veel zin in!

“Minder! Minder! Minder!”?

De grenzen van de vrijheid van meningsuiting (met interview Theo Rosier)

Op 19 maart 2014 tijdens de uitslagenavond van de PVV in Den Haag, stelde PVV-leider Geert Wilders de aanwezigen de volgende vraag: “Willen jullie in deze stad en in Nederland meer of minder Marokkanen?”. De aanwezigen antwoordden door “Minder, minder, minder” te scanderen. Hierop antwoordde Wilders: “Nou, dan gaan we dat regelen”. Alvorens het hierboven genoemde plaatsvond, werd er door Wilders gesteld: “Ik mag het eigenlijk niet zeggen, want er wordt aangifte tegen je gedaan. En misschien zijn er zelfs D66-officiëren die ons een proces aandoen, maar de vrijheid van meningsuiting is een groot goed. We hebben niets gezegd wat niet mag, we hebben niets gezegd wat niet klopt”. De vraag die men zich kan stellen is of Geert Wilders hier de grenzen van de vrijheid van meningsuiting te buiten is gegaan en zich schuldig heeft gemaakt aan het overtreden van artikel 137c Wetboek van Strafrecht en/of artikel 137d Wetboek van Strafrecht (verder: Sr).

Door: Mel Bontje

Dhr. Wilders

of die levensovertuiging zijn.¹ Centraal staat dat artikel 137c Sr dient ter voorkoming van discriminatie.² Bij het bepalen of een uitlating strafbaar is onder artikel 137c Sr dient acht te worden geslagen op de bewoordingen van die uitlating alsmede op de context waarin zij is gedaan. Daarbij dient in ogenschouw genomen te worden of de gewraakte uitlating een bijdrage kan leveren aan het publiek debat of een uiting is van artistieke expressie. Daarbij moet bepaald worden of de uitlating in dat verband niet onnodig grievend is.³

Artikel 137c Sr bepaalt: *Hij die zich in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, opzettelijk beledigend uitlaat over een groep mensen wegens hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie.* De bepaling stelt strafbaar het aantasten van de eigenwaarde of het in diskrediet brengen van een groep, omdat die van een bepaald ras is, een bepaalde godsdienst belijdt of een bepaalde levensovertuiging is toegedaan. Het beledigen van een groep is alleen strafbaar als men de mensen, behorend tot een groep, collectief treft in hetgeen voor die groep kenmerkend is, namelijk in hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging en men hen beledigt juist omdat zij van dat ras, dat geloof

De Hoge Raad heeft bepaald dat de context waarin de uitlating is gedaan van groot belang is om te bepalen of de uitlating als beledigend moet worden aangeduid. Een uitlating kan haar beledigende karakter verliezen door een beroep te doen op de context waarin deze is gedaan. Een vergeefse poging hiertoe werd gedaan in een zaak waar een voetbalhooligan veroordeeld werd voor in het openbaar luidkeels schreeuwen van de leus “ Hamas Hamas Joden aan het gas”. De Haagse hooligan verweerde zich met de stelling dat de leus veelvuldig door een bepaalde categorie voetbalsupporters wordt gebezigd en dat zij daarmee — in die context — niet de bedoeling hebben Joden te beledigen. Geoordeeld werd dat dit niet van belang was. De uitlating is op zichzelf — ook in de context van het hooliganisme — beledigend.⁴ Hoewel in het hiervoor aangehaalde voorbeeld een beroep op de context voor de relschopper niet mocht baten, kan het zo zijn dat een op zichzelf beledigende uitlating het beledigend karakter moet worden ontzegd vanwege de context waarin deze is gedaan en de daaruit blijvende kennelijke bedoeling van de uitlating.⁵ Tevens kan het zo zijn dat een op het eerste gezicht niet discriminerende uitlating vanwege de context waarin de uitlating is gedaan als discriminerend moet worden bestempeld.⁶ Bijvoorbeeld, een op zichzelf genomen uitlating in een roman kan voor een bepaalde groep als beledigend worden aangemerkt. Echter, als men de uitlating plaatst in de strekking van de roman kan het zo zijn dat de betreffende uitlating niet als beledigend in de zin van artikel 137c Sr moet worden aangeduid. De keerzijde is ook het geval. Aan de hand van de context en de onderlinge samenhang van de uitlatingen kan er sprake zijn van versluierd discriminatoir taalgebruik dat strafbaar is onder artikel 137c Sr. Dat de context van belang is, ziet men tevens duidelijk in zaken waarbij het hakenkruis centraal staat. Het hakenkruis hoeft op zich niet beledigend te zijn, maar kan dit wel zijn.⁷ Ter bepaling of een hakenkruis beledigend is, dient er gekeken te worden naar de context.⁸ Zo is het hakenkruis, wanneer deze ten verkoop in voorraad is voor verzamelaars van militaire curiosa, niet te kwalificeren als beledigend.⁹ Wordt het hakenkruis door een persoon gedragen met de bedoeling “het gedachtegoed van het nationaal-socialisme” uit te dragen, dan moet het hakenkruis gezien worden als een beledigende uitlating (per afbeelding).¹⁰

Bij de beoordeling of een uitlating als onnodig grievend moet worden beschouwd, zal bepaald moeten worden of, bezien vanuit artikel 10 Europees verdrag bescherming rechten van de mens (verder: EVRM), de grenzen van wat in het publieke debat als toelaatbaar moet worden geacht zijn overschreden.¹¹ Bij de vraag of een uitlating van een politicus in het kader van het publieke debat, met daar onder begrepen het politieke debat, als onnodig grievend aangeduid moet worden, gaat het niet uitsluitend om uitlatingen die aanzetten tot haat of geweld of discriminatie, maar ook om uitlatingen die aanzetten tot onverdraagzaamheid. Bij het bepalen of een uitlating onnodig grievend is, moet enerzijds het belang erkend worden dat een politicus daadwerkelijk in staat moet zijn zaken van algemeen belang aan de orde te stellen ook als dit kan kwetsen, choqueren of verontrusten. Anderzijds moet ook de verantwoordelijkheid van de politicus die hij in het publieke debat draagt om te voorkomen dat hij uitlatingen verspreidt die strijdig zijn met de wet en met de grondbeginselen van de

democratische rechtsstaat worden meegenomen.¹² Er zal een feitelijke afweging gemaakt moeten worden waaruit moet blijken of een uitlating binnen de grenzen van het aanvaardbare is gebleven.¹³ Kritiek op opvattingen en gedragingen — in welke vorm ook — vallen buiten het bereik van artikel 137c Sr.¹⁴ De belediging moet, zoals blijkt uit de bepaling, in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding opzettelijk worden gedaan. Hierbij moet opgemerkt worden dat de bevoording “in het openbaar” ziet op uitlatingen die onder zodanige omstandigheden en op zodanige wijze gedaan worden dat zij door het publiek kunnen worden gehoord.¹⁵ Het gaat erom of een bepaalde uitlating ter kennis van het publiek kan komen.

Artikel 137d Sr bepaalt: *Hij die in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, aanzet tot haat tegen of discriminatie van mensen of gewelddadig optreden tegen persoon of goed van mensen wegens hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging, hun geslacht, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie.* “Haat” dient opgevat te worden als een extreme emotie, van diepe afkeer en vijandigheid.¹⁶ “Aanzetten tot” moet men opvatten in de zin van art. 131 Sr (opruien). Hierbij moet er welhaast altijd sprake zijn van een krachtversterkend element.¹⁷ Wil een uitlating geschaard kunnen worden onder artikel 137d Sr, dan is vereist dat de uitlating min of meer letterlijk, direct en in krachtige termen aanspoort tot haatdragende gedragingen.¹⁸ Vereist is dat een persoon door het doen van uitlatingen ten minste de kans dat anderen door zijn uitlating tot haat, discriminatie of gewelddadig optreden zouden worden bewogen, willens en wetens heeft aanvaard.¹⁹ Door de uitlating moet het zo zijn dat de kans is aanvaard dat burgers tot haatdragende of discriminerende handelingen worden bewogen.

Het verdient opmerking dat beledigende uitlatingen kunnen vallen onder de bescherming van artikel 10 EVRM. Hiermee wordt de uitleg van de artikelen 137c en 137d Sr gekleurd door het EVRM en de daarbij behorende jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (verder: Hof). Het Hof heeft bepaald dat uitingen die “*offend, shock, or disturb*” bescherming genieten van artikel 10 EVRM.²⁰ Dit vanwege het feit dat de vrijheid van meningsuiting één van de fundamentele essentialia van een democratische samenleving is. Dit brengt met zich mee dat vrijheid van meningsuiting als *especially important* moet worden gezien voor volksvertegenwoordigers.²¹ Hierbij geldt wel dat het Hof heeft geoordeeld “*that is crucial for politicians, when expressing themselves in public, to avoid comments that might foster intolerance*”.²² Het Hof heeft meerdere keren duidelijk gemaakt dat uitlatingen die mensen te kennen geven dat ze het niet verdienen als gelijke te worden behandeld en hen daarmee ook laten weten dat hun meningen er uiteindelijk niet toe doen niet beschermd worden door artikel 10 EVRM.²³

De vraag die blijft, is of Geert Wilders vervolgd moet worden voor zijn uitlatingen op 19 maart 2014 tijdens de uitslagenavond van de PVV in Den Haag. Dr. Theo Rosier, universitair docent rechtsfilosofie en rechtstheorie aan de Universiteit Utrecht, stelt dat artikel 137c Sr in zijn huidige vorm veel te ruim is en eigenlijk geherformuleerd zou moeten worden. “Dit blijkt onder andere uit de geschiedenis van de vervolgingen die plaats hebben gevonden op grond van artikel 137c Sr”, aldus Rosier. “In het Gezwel-arrest²⁴ heeft de Hoge Raad duidelijk gemaakt dat artikel 137c Sr alleen betrekking heeft op mensen. Het artikel ziet op die beledigingen die morrelen aan iemands status als mens. Kritiek op opvattingen en geloof valt buiten de reikwijdte van de bepaling. Geloofskritiek is een belangrijk fenomeen. In een pluriforme samenleving is het aan de mensen zelf hoe een bepaald geloof te respecteren. In zo’n samenleving moet men aanvaarden dat mensen anders kunnen denken over de grote levensvragen en metafysische vragen”. Dat Wilders zijn partijgenoten “minder, minder, minder” heeft laten brullen op de vraag: “Willen jullie in deze stad en in Nederland meer of minder Marokkanen?”, moet volgens Rosier zo worden opgevat dat Wilders en zijn partijgenoten tezamen en ondubbelzinnig tot uitdrukking hebben gebracht dat Marokkanen van een minder allooi zijn.

“Tot uiting wordt gebracht dat Marokkanen minderwaardig zijn en geen status hebben als gelijkwaardige burger. Hiermee heeft Wilders het strafrechtelijk verbod overtreden op het doen van beledigende uitlatingen over een groep mensen wegens hun ras”.

Dhr. Rosier tijdens een uitzending van Nieuwsuur over het eerste proces tegen Wilders (2010)

Rosier is van mening dat ook een vervolging op grond art. 137d Sr zeker niet kansloos is. Het artikel stelt die uitlatingen strafbaar die ertoe geëigend zijn te leiden tot haatgevoelens. Zelf vindt Rosier dit echter een vervelend artikel.

“De bepaling zegt eigenlijk dat de burger in Nederland niet te vertrouwen is en niet alles mag horen, want door het horen van de uitlating zou deze op verkeerde gedachten gebracht kunnen worden. Op deze manier gaat de strafrechter de publieke opinie controleren. Het mag niet zo zijn dat de overheid bepaalt wat men wel of niet mag horen, tenzij er sprake is van een belediging waardoor bepaalde mensen weggezet worden als minderwaardig en waarvan het niet redelijk is te verwachten dat mensen deze zomaar over hun kant laten gaan”. Volgens Rosier is de bepaling bovendien zeer vaag en er kan van alles onder gebracht worden. “Denk bijvoorbeeld aan het openbaar maken van statistieken waaruit blijkt dat jongeren van Marokkaanse afkomst buitenproportioneel vertegenwoordigd zijn in de criminaliteit en buitenproportioneel vertegenwoordigd zijn in de gevangenisbevolking. Het valt niet te ontkennen dat een dergelijke openbaarmaking geëigend is om bij daarvoor ontvankelijke mensen haatgevoelens te wekken. En – zo zou je kunnen redeneren – dat moet ook de bedoeling van de openbaarmaking geweest zijn. Waarom anders focussen op het Marokkaan-zijn van die jongeren, terwijl dat hun gedrag niet kan verklaren? Waarom niet kijken naar jongeren uit arme gezinnen van minder ontwikkelde ouders met een taalachterstand?”. In plaats van te proberen op die manier te voorkomen dat burgers verkeerde ideeën krijgen, kun je je volgens Rosier beter concentreren het gedane onrecht in de vorm discriminerende beledigingen. Door een veroordeling op basis van 137c Sr kun je laten zien dat wij in Nederland niet toe zullen staan dat er gemorrelt wordt aan de status van gelijkwaardigheid van de mikpunten.

De vraag of de staat een positieve, morele verplichting heeft om personen die onder zijn rechtsmacht vallen te beschermen tegen een bepaald soort beledigingen, beantwoordt Rosier bevestigend. Rosier stelt dat de staat inderdaad een positieve verplichting heeft om personen die onder zijn rechtsmacht vallen te beschermen tegen een bepaald soort beledigingen. “In ieder geval voor smaad en laster en voor beledigingen die een boodschap overbrengen die je niet zou kunnen aanvaarden zonder je menszijn te verloochenen. Onder die laatste categorie vallen racistische, homofobe, etc. groepsbeledigingen (artikel 137c Sr) die een ondubbelzinnige ontkenning van de gelijke menselijke waardigheid van de mikpunten inhouden. Ik denk dat ook sommige tegen individuen gerichte ‘eenvoudige’ beledigingen (artikel 266 Sr) tot die categorie gerekend kunnen worden.” Rosier stelt dat artikel 8 EVRM het recht van individuen insluit om gevrijwaard te blijven van uitlatingen die hen vanwege hun etnische afkomst discrimineren. In het licht van het EVRM zou dit kunnen betekenen dat wanneer Wilders wordt vrijgesproken, de Nederlandse staat – in het licht van artikel 8 EVRM – tekort schiet in zijn positieve verplichting om bescherming te bieden tegen discriminerende uitlatingen.²⁵

Hans Janmaat (fractievoorzitter van de voormalige Centrum-democraten) werd veroordeeld voor zijn discriminerende uitspraak op 24 februari 1996: “Wij schaffen, zodra wij de mogelijkheid en de macht hebben, de multiculturele samenleving af”.²⁶

Noten

- 1) HR, 10-03-2009, nr. 01509/07 (Gezwel-arrest), r.o. 2.3.2.
- 2) H. Rutten, ‘Belediging van de islam en geweld tegen de openbare orde’, TvRRB 2012-2, p. 30.
- 3) HR, 16-12-2014, nr. 13/01327, r.o. 4.4.3.
- 4) HR, 15-09-2009, nr. 08/00424, r.o. 2.2.3. en r.o. 3.7.
- 5) HR, 09-10-2001, nr. 01012/00, r.o. 7.3. en HR, 09-01-2001, nr. 00945/99 r.o.3.4.1-3.4.3.
- 6) HR, 16-04-1996, nr. 102178, r.o. 6.4.
- 7) HR, 21-02-1995, nr. 98961, r.o. 3.2.
- 8) W. Veraart, ‘Belediging kan alleen in de context Kanttekening bij het ‘belediging islam’-arrest van 10 maart 2009’, NJB 2010/591.
- 9) HR, 22-09-1987, nr. 81648, r.o. 6.4.
- 10) HR, 21-02-1995, nr. 98961, r.o. 5.
- 11) HR, 15-04-2003, nr. 01074/02, r.o. 3.5.
- 12) HR, 16-12-2014, nr. 13/01327, r.o. 4.4.4.
- 13) HR, 23-11-2010, nr. 08/04722, Conclusie A-G mr. Jörg, overweging 10.
- 14) Rb. Amsterdam, 23-06-2011, nr. 13/425046-09, r.o. 4.2.
- 15) HR, 29-05-2001, nr. 00074/00, m.nt. De Jong, zie noot.
- 16) Rb. Amsterdam, 23-06-2011, nr. 13/425046-09, r.o. 4.3.1.
- 17) Rb. Amsterdam, 23-06-2011, nr. 13/425046-09, r.o. 4.3.1.
- 18) E. Janssen, ‘Wilders, waardigheid en de grenzen van het politiek debat’, NJB 2014/1336.
- 19) HR, 28-08-2007, nr. 01750/06 J, r.o. 23.
- 20) EHRM 07-12-1976, NJ 1978/236, r.o. 49.
- 21) EHRM 23-04-1992, NJ 1994/102, r.o. 42.
- 22) EHRM 16-07-2009, nr. 15615/07, r.o. 75.
- 23) T. Rosier, ‘Of vervolgen, of een voddenkoptaks, de Volkskrant 22 maart 2014
- 24) HR, 10-03-2009, nr. 01509/07 (Gezwel-arrest)
- 25) Zie: EHRM 21-07-2010, nr. 4149/04 en 41029/04 (Aksu t. Turkije), m.nt. Rosier, noot overweging 4
- 26) ‘Processen als die tegen Wilders: zij werden wél veroordeeld’, de Volkskrant 23 juni 2011. Zie ook: HR, 18-05-1999, nr. 108960, NJ 1999/634, m.nt. A.C. ‘t Hart.

Voedingssuppletie voor gedetineerden

“Gevangenissen bestrijden agressie met supplementen”, kopte de Volkskrant enkele tijd geleden. Aanleiding hiervoor was de publicatie van een onderzoek waarin enkele veelbelovende resultaten uit een onderzoek naar het verband tussen voeding en agressie naar voren kwamen. Na succesvolle experimenten in gevangenissen zet het Ministerie van Veiligheid en Justitie het onderzoek voort: vanaf volgend jaar worden gedetineerden in zeven verschillende instellingen voorzien van voedingssupplementen. Het beoogde doel hiervan is het bestrijden of beperken van gewelddadig gedrag binnen gevangenissen. Nederland is hiermee het eerste land ter wereld dat met dit doel voedingssupplementen gaat verstrekken.

Door: Annejet van der Weerd

Goede voeding is belangrijk voor je lichaam en daarmee ook voor je hersenen. Momenteel staat de relatie tussen biologische factoren en gedrag sterk in de belangstelling. Zo zouden omega 3-vetzuren depressieve gevoelens verminderen en blijkt het eten van broccoli het geheugen te verbeteren. De hersenen maken wat betreft massa maar twee procent van het lichaam uit, maar toch gebruiken ze zo'n twintig procent van de energie die het lichaam binnen krijgt door middel van voeding. Hersenen zijn voor hun werking erg afhankelijk van goede voeding als het gaat om aanmaak van zogenaamde neurotransmitters. Neurotransmitters zijn stoffen die essentieel zijn voor de prikkeloverdracht tussen zenuwcellen. Één van de bekendste neurotransmitters is serotonine. De aanmaak van serotonine kan bij energietekorten in de hersenen verstoord worden. Dit kan leiden tot depressieve gevoelens, angsten, rusteloosheid en uiteindelijk het vertonen van agressief gedrag. Door het brein te voorzien van goede voedingsstoffen die onder andere het aanmaken van serotonine stimuleren, kan het agressieve gedrag weer afnemen. Het belang van goede voeding is groot, met name bij kwetsbare groepen als zwangere vrouwen, jonge kinderen en ouderen. Ook gedetineerden zouden van de voordelen van goede voeding kunnen profiteren.

Al in 1978 werd er door de Amerikaanse criminoloog Stephen Schoenthaler onderzoek gedaan, onder andere naar de relatie tussen voeding, asociaal gedrag en misdaad. Hij zag een relatie tussen de toename van agressie en de hoge suikerconsumptie. In een aantal jeugdgevangenissen werden op zijn advies de frisdrank- en snoepautomaten verwijderd en kregen de gedetineerden alleen nog maar vers voedsel. **De resultaten waren positief: het aantal overtredingen van gevangenisregels daalde in drie maanden tijd met 40 procent.** Ondanks deze resultaten, werd het onderzoek van Schoenthaler niet serieus genomen. De algemene opvatting bleef dat criminaliteit sociale oorzaken had, geen biologische.

Jaren later leidde een onderzoek uit 2002 van Bernard Gesch, een fysioloog aan de universiteit van Oxford, tot vragen in de Nederlandse Tweede Kamer. Gesch' onderzoek borduurde voort op het onderzoek van Schoenthaler. Hij onderzocht de invloed van voedingssupplementen op 231 Britse gevangenen tussen de 18 en 21 jaar oud. De ene helft kreeg multivitaminen, mineralen en vetzuren verstrekt, de andere helft kreeg placebo's. De resultaten waren verbazingwekkend: in de groep die supplementen toegediend kreeg, daalde het aantal ernstige geweldsuitbarstingen met 25 procent ten opzichte van de groep die placebo's ontving. Deze resultaten trokken ook in Nederland de aandacht. Zowel gedetineerden als personeel zouden van de mogelijk agressieregulerende werking van voedingssuppletie kunnen profiteren. Het zou de veiligheid van beide partijen ten goede komen en daarnaast zou er een positief effect kunnen zijn op incidentgerelateerd ziekteverzuim bij personeel. Er zijn twee belangrijke voordelen van interventies met voedingssupplementen om agressie te bestrijden: de bijwerkingen zijn gering en onschuldig en voedingsinterventies zijn relatief goedkoop. De Nederlandse overheid besloot op basis van het bovenstaande om de uitkomsten te onderzoeken op toepasbaarheid in het Nederlandse gevangeniswezen.

Al snel werd duidelijk dat het nog niet mogelijk was om zonder aanvullend onderzoek de bevindingen uit de studie van Gesch toe te passen in de Nederlandse praktijk. Er werd besloten om de bevindingen van Gesch eerst zelf te toetsen. Ap Zaalberg, onderzoeker bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, werd aangesteld door het Ministerie van Justitie en voerde het Nederlandse gevangenisonderzoek uit. Dit onderzoek werd ingebed in een project dat de naam Voeding en Agressieregulatie kreeg. Zaalberg promoveerde in juni 2015 op zijn bevindingen uit dit onderzoek aan de Radboud Universiteit. Hij constateerde dat de voedingsstatus van gedetineerden vaak slecht is. “Er is anekdotisch bewijs dat gedetineerden tekorten aan voedingsstoffen kunnen hebben, omdat veel van hen de warme maaltijd in de prullenbak gooien. Daarvoor in de plaats kopen ze zaken als roze koeken, chips en andere snacks in het gevangeniswinkeltje”.

De opzet van Zaalbergs onderzoek in Nederlandse gevangenissen sloot nauw aan bij het onderzoek van Gesch en had tot doel te onderzoeken of de mate van agressiviteit en de psychische conditie van jongvolwassen gedetineerden in positieve zin kon worden beïnvloed door in te grijpen in hun voedingstoestand. In het Nederlandse onderzoek, dat startte in 2005 en liep tot maart 2007, werden de gedetineerden van 18 tot 25 jaar oud wederom in twee groepen gesplitst. De ene groep slikte één tot drie maanden lang voedingssupplementen, de andere groep kreeg placebo's.

Het onderzoek spitte zich enkel toe op jongvolwassenen. In deze groep komen de meeste incidenten voor en een mogelijk effect zou om die reden statistisch gezien het beste aantoonbaar zijn. De gedetineerden uit beide groepen werd gevraagd voorafgaand aan en na de onderzoeksperiode een vragenlijst in te vullen over de mate waarin zij agressie, vijandigheid en psychische klachten ervaarden. Daarnaast werd gedurende het experiment het aantal incidenten, zoals bedreiging, agressie en het niet naleven van interne regels, geregistreerd door het gevangenispersoneel.

Dhr. Zaalberg

Uit de studie bleek dat het aantal incidentenregistraties bij de groep die voedingssupplementen had gekregen significant gedaald was ten opzichte van de groep die placebo's slikte. Toch kon niet zonder meer gesteld worden dat het onderzoek een anti-agressief effect van voedingssupplementen had aangetoond. Er werden namelijk geen significante verbeteringen van agressiviteit en psychische klachten gevonden op de door de gedetineerde ingevulde vragenlijsten. Gedetineerden gaven zelf aan dat hun agressieniveau niet was veranderd en hun psychische klachten niet waren verminderd. Zaalberg was echter optimistisch. "Toch zijn de resultaten veelbelovend te noemen, omdat het aantal door het personeel geregistreerde agressieve incidenten wel daalde. De uitkomsten vragen om een vervolg onderzoek", zei hij na afloop van de studie in 2007.

Het Nederlandse onderzoek onder leiding van Zaalberg kende wel wat beperkingen. Zo is er voorafgaand aan het onderzoek geen bloedonderzoek gedaan om te bekijken of de gedetineerden een daadwerkelijk vitamine- en mineralentekort hadden en hoe groot dit tekort was. Daarnaast kampte Zaalberg met 'handige' gedetineerden. Na afloop van de studie werd gevraagd of ze dachten supplementen of placebo's geslikt te hebben. Zo'n driekwart van de gedetineerden raadde het goed. Als daadwerkelijk iedere gedetineerde had gegokt, zou maar 50 procent het goed gehad moeten hebben. Het bleek dat de gedetineerden er een studie van hadden gemaakt. Zo vergeleken ze onder andere de kleur van hun urine. Op deze manier kwamen bepaalde gedetineerden erachter of ze placebo's of supplementen slikten. Dit kan de onderzoeksresultaten hebben beïnvloed.

Naar aanleiding van het, toch overwegend succesvolle, onderzoek uit 2007 start volgend jaar vervolgonderzoek in vijf gevangenissen en twee jeugdinrichtingen. Deze gevangenissen en inrichtingen zullen een tijdlang voedingssupplementen verstrekken en monitoren wat het effect op het aantal incidenten is. Het is de bedoeling dat aan dit praktijkonderzoek uiteindelijk honderden gedetineerden meedoen. Het onderzoek gaat een aantal jaren duren, met een tussentijdse evaluatie. **"Wij maken als eerste land ter wereld de stap van laboratorium naar praktijk"**, aldus Zaalberg in een interview met NPO Radio 1. Als de methode ook na dit experiment succesvol blijkt, wil justitie de methode op vrijwillige basis aanbieden aan gedetineerden die problemen hebben met het beteugelen van hun agressie.

De Brit Gesch heeft zijn gevangenisonderzoek uit 2002 inmiddels ook herhaald. Zaalberg noemt dit onderzoek "een rijke studie". De studie is namelijk een verbeterde versie van alle onderzoeken dit op dit gebied zijn gedaan. Het onderzoek is uitgevoerd in drie instellingen en er is daarbij gebruik gemaakt van bloedonderzoek en neurocognitieve testen. De resultaten van dit verbeterde onderzoek van Gesch worden op korte termijn verwacht. Het effect van de voeding op de psychische gezondheid en het gedrag blijft nog steeds deels omstreven. De reden hiervoor is dat psychische uitkomsten moeilijk objectiveerbaar zijn. Onze psychische gezondheid en ons gedrag wordt door veel verschillende factoren beïnvloed, waardoor het lastig is om de rol van de voeding uit al deze factoren te filteren. Dit is de reden voor Gesch geweest om zijn onderzoek in een gevangenis uit te voeren. Alle gevangenen volgens immers min of meer dezelfde routine. Gesch denkt toch dat de resultaten uit het gevangeniswezen ook toepasbaar zijn buiten de gevangenis: "Als het werkt binnen de gevangenis, zou het ook moeten werken binnen een bepaalde wijk en in de hele maatschappij. Als het werkt in Engeland en Nederland, zou het ook moeten werken in de rest van de wereld".

Gesch en zijn collega's wezen al in 2002 op mogelijke effectieve toepassing van voedingsinterventies buiten het gevangeniswezen. Er kan gedacht worden aan toepassing onder jeugdigen in achterstandswijken en onder ex-gedetineerden. Over niet al te lange tijd start een soortgelijk onderzoek in de psychiatrie. In zeven GGZ-klinieken die zich bereid hebben getoond om ook mee te werken, krijgen langdurig opgenomen psychiatrische patiënten een half jaar lang dagelijks supplementen of placebo's. Zo wordt bekeken of de resultaten uit het onderzoek van Zaalberg ook gelden voor deze doelgroep. Mochten de resultaten de komende jaren positief zijn, dan heeft wellicht de hele samenleving hier profijt van.

Bij het schrijven van dit artikel zijn de volgende bronnen gebruikt:

- Gesch C.B., et al. Influence of supplementary vitamins, minerals and essential fatty acids on the antisocial behaviour of young adult prisoners: randomised, placebo-controlled trial, *Br J Psychiatry*, 2002; 181(1), pp.22-28
  - Schoenthaler S.J., et al. The Impact of a Low Food Additive and Sucrose Diet on Academic Performance in 803 New York City Public Schools. *Int. J of Biosocial Research* 1986;8:185-195.
  - Schoenthaler SJ, Bier ID. The effect of vitamin- mineral supplementation on juvenile delinquency among American schoolchildren: a randomized, double-blind placebo-controlled trial. *J Altern Complement Med*. 2000 Feb;6(1):31-5.
  - Zaalberg A. Voeding en agressieregulatie, Radboud Universiteit Nijmegen, WODC Ministerie van Justitie en Veiligheid, Cahier 2009-5.
  - www.voeding-visie.nl
-

Pedofielen een kans op leven?

Media maken onvoldoende onderscheid tussen pedofilie en pedoseksualiteit

Pedofilie haalt dagelijks het nieuws. De maatschappelijke verontwaardiging over pedofilie lijkt - onder meer door dit nieuws - alsmar groter te worden. Alle vormen van pedofilie worden op één en dezelfde hoop gegooid waardoor er ook door de maatschappij geen onderscheid meer wordt gemaakt. Onterecht, want niet alle vormen van pedofilie zijn hetzelfde.

Door: Floortje Geerdink

In de volksmond is een pedofiel vaak een persoon die zicht vergriipt aan jonge kinderen. Deze benadering is echter foutief: er moet immers onderscheid gemaakt worden tussen pedofilie en pedoseksualiteit. Hoewel de begrippen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, is er een essentiële nuance aan te brengen. Pedofilie is het verlangen naar seksueel contact met kinderen die nog niet geslachtsrijp zijn. Pedoseksualiteit is het daadwerkelijk hebben van seks met deze kinderen. Bij pedoseksualiteit wordt dat verlangen dus gepraktiseerd. Een pedofiel is dus niet, zoals veel mensen denken, per definitie iemand die seks heeft met kinderen. Marc Dutroux was dan ook een pedoseksueel: hij had een psychopathologische stoornis en leefde zich seksueel gezien uit op kinderen. Pedoseksualiteit - de actieve, strafbare vorm van pedofilie - is een psychoseksuele stoornis die volgens de DSM (de internationale standaard voor diagnose en statistiek van psychische aandoeningen) tot parafilieën behoort. Parafilie is de verzamelnaam voor een groep seksuele gedragingen of fantasieën die over het algemeen als afwijkend van de heersende normen worden beschouwd of schadelijk zijn.

Het is niet altijd zo geweest zoals het nu is

In de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw bloeiden er veel organisaties op die zich sterk maakten voor de acceptatie van pedofilie/pedoseksualiteit in Nederland. De bekendste vereniging die zich hiervoor inspande was de vereniging Martijn, hetgeen op 27 juni 2012 door de rechtbank is ontbonden. De rechtbank achtte "seksueel contact tussen volwassenen en kinderen in strijd met de algemeen aanvaarde normen en waarden die in de Nederlandse maatschappij gelden.". Dit is echter door het gerechtshof te Leeuwarden in hoger beroep teruggedraaid.

Deze relatief milde toon met betrekking tot dit onderwerp was het gevolg van de seksuele revolutie van de jaren '60. De Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (verder: NVSH) droeg bij aan de verandering over de manier waarop wij als Nederlanders over seks dachten. Deze vereniging bracht zelfs het tijdschrift 'Naar Integratie Kinderseksualiteit' (verder: NIKS) uit. Criminoloog Edward Brongersma en Klinisch Psycholoog Theo Sandfort brachten publicaties uit waarin zij concludeerden dat pedofiele contacten niet in alle gevallen schadelijk zijn voor het kind. **In de jaren '70 pleitte PvdA-politicus Edward Brongersma zelfs openlijk voor pedofiele relaties** en was ook de NVSH daar voorstander van. Vervolgens kwam het in 1984 zelfs zo ver dat er een wetsvoorstel in de maak was om alle pornografie, inclusief kinderporno, vrij te geven. Het wetsvoorstel heeft het echter nooit gehaald. Eind jaren '80 veranderde de acceptatie met betrekking tot pedofilie en pedoseksualiteit. Er werden steeds meer onderzoeken gepubliceerd waaruit bleek dat er maar weinig rekening gehouden werd met de positie van het kind. Daarbij kwamen er steeds meer zaken met betrekking tot kindermisbruik aan het licht zoals bijvoorbeeld de Bolderkaraffaire (1988). Deze berichten veranderden de publieke mening met betrekking tot pedofilie en pedoseksualiteit sterk, maar daarover straks meer.

Vanaf 1991 is er ook het een en ander veranderd in het Wetboek van Strafrecht, onder andere de wetten met betrekking tot kinderporno en kinderp prostitutie werden sterk aangescherpt. Ondanks dat onze wetgeving geen termen als 'pedofilie' en 'pedoseksualiteit' kent, spreekt men in het Nederlandse strafrecht van verboden handelingen en gedragingen waarbij een bepaalde leeftijdscategorie parten speelt. Anders dan bij de psychiatrische benadering speelt in het Nederlandse strafrecht het enkel hebben van gevoelens en fantasieën geen rol. Het enkel hebben van pedofiele gevoelens (pedofilie) is dus niet strafbaar, pas wanneer men bepaalde fantasieën of gevoelens praktiseert (pedoseksualiteit) kan men strafrechtelijk vervolgd worden.

De invloed van de media op een pedofiel

De media lijken, zoals al even eerder aangestipt, dol te zijn op het onderwerp pedofilie en/of pedoseksualiteit. Veelvuldig komen er berichten over pedoseksuelen - en reacties van de omgeving hierop - in het nieuws. Door de aard van deze berichten is het onderwerp pedofilie respectievelijk pedoseksualiteit al jaren onbespreekbaar. Het beeld dat door de media vaak wordt geschetst, is dat een pedofiel een vieze man betreft die altijd uit zou zijn op seks met kleine kinderen. Een probleem dat zich meer dan regelmatig voordoet is dan ook dat journalisten vaak te weinig weten over het onderwerp pedofilie.

Gesteld kan worden, dat deze media-berichtgeving twee nadelige gevolgen heeft. In de eerste plaats wordt pedofilie in de media vaak met criminaliteit verbonden, zoals met geweld, verkrachting en gevallen als die van Marc Dutroux. Op deze manier wordt geprobeerd met de slachtoffers mee te leven, maar dit heeft nu juist tot gevolg dat er een ware jacht op pedofielen ontstaat, geleid door de zogenaamde 'pedofielenjagers'. Deze groep maakt het niks uit of iemand pedofiel of pedoseksueel is. Het maakt voor hen ook niet uit of een pedoseksueel zijn straf netjes heeft uitgezeten en nu bezig is met de resocialisatie. Het enkele feit dat ze seksuele gevoelens hebben voor kinderen is voor deze groep genoeg. De pedofielen en pedoseksuelen worden gepest, weggejaagd en vermeden. In de tweede plaats wordt er door de vaak beperkte kennis van journalisten geen onderscheid gemaakt tussen pedofilie en pedoseksualiteit, hetgeen juist zo essentieel is. Alles wordt zo op één en dezelfde hoop gegooid, waardoor het onderscheid niet meer in zicht is. Mensen die 'slechts' pedofiel zijn, hebben het dan ook, naar mijn mening, onterecht zwaar te verduren.

Uit een onderzoek blijkt dat veel mensen in Nederland vrij weinig weten over pedofielen en geen onderscheid maken tussen (onschuldige) pedofielen en (schuldige) pedoseksuelen. De media dragen hier dan ook aan bij door maar zeer geringe informatie te plaatsen over het verschil tussen pedofielen en pedoseksuelen. Dit creëert het beeld dat zowel pedofielen als pedoseksuelen seks met kinderen hebben. Deze constant negatieve berichtgeving over pedofilie vanuit de media beïnvloedt - zoals je merkt - een groot aantal mensen in Nederland. Zij gaan af op wat de media hen vertellen en voelen mede hierdoor een sterke afkeer tegen pedofielen. Zo kwam in augustus 2013 in het nieuws dat inwoners van Deventer protesteerden bij een flat omdat ze hadden gehoord dat daar een lid van de voormalige pedofielenvereniging Martijn zich zou bevinden. De spandoeken luiden **"Wij trekken een grens, een pedo is geen mens"**. Er werd zwaar vuurwerk afgestoken en zelfs de Mobiele Eenheid van de politie werd ingezet. In 2009 kwam in het nieuws dat een vermeende pedofiel uit zijn huis in Emmeloord was gejaagd door buurtbewoners. Deze dachten dat hij een pedoseksueel was en gooiden daarom de ruiten van zijn huis meerdere malen in. De betreffende man was nog nooit veroordeeld voor pedoseksualiteit en had ook niks te maken met een recente ontuchtzaak in Emmeloord.

De vooroordelen en negatieve berichten vanuit de media hebben een grote invloed op pedofielen zelf. Uit een interview met vijf pedofielen in het Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken kwam dat sterk naar voren. Deze vijf personen zijn absoluut niet uit op seks met kinderen en weten met hun gevoelens om te gaan. Zij hebben dan ook nog nooit deviant gedrag vertoond. **Desondanks zouden ze hun pedofiele gevoelens nooit naar buiten brengen, dat zou sociale zelfmoord betekenen.** Van een opleiding volgen of werk krijgen of zelfs een vriendenkring krijgen, is dan wellicht geen sprake meer.

In 2010 werd de hulplijn voor pedofielen 'Stop it Now' in Nederland opgericht. Door de negativiteit en haat in Nederland tegenover pedofielen kunnen mensen met pedofiele gevoelens vaak met niemand in hun omgeving erover praten. Dit kan leiden tot eenzaamheid, verwarring en verlies van controle over eigen handelen. *Stop it Now* biedt telefonisch en anoniem hulp bij het leren omgaan met deze gevoelens. Dit voorkomt in zekere zin ook kindermisbruik, nu hierbij wordt benadrukt dat er wel degelijk een verschil bestaat tussen pedofilie en pedoseksualiteit. Indien er immers voor de pedofiel zelf de schijn bestaat dat het niet uitmaakt of hij wel of geen kinderen misbruikt, kan men zich voorstellen dat hij eerder zal neigen naar kindermisbruik. Hij krijgt 'toch wel' dezelfde stempel opgedrukt als pedoseksuelen, waarom zou hij niet toegeven aan de neiging waar hij toch al sociaal voor wordt veroordeeld? De sociale ongewenstheid ten aanzien van deze pedofiel is er hoe dan ook. Met behulp van deze hulplijn kan er op die manier benadrukt worden dat er wel degelijk een belangrijk verschil bestaat tussen pedoseksuelen en pedofielen.

De pedofiel wordt al met al door de media gebrandmerkt als buitenstaander en wordt daarmee buiten de maatschappij geplaatst. Hij wordt een cliché, een crimineel. De andere elementen van zijn identiteit verdwijnen naar de achtergrond. De aantasting van het oorspronkelijke zelfbeeld verlaagt de drempel om alsnog deviant gedrag te gaan vertonen.

Gebruikte bronnen:

- Coleman, C. & Norris, C., 'Introducing Criminology', United Kingdom: Willan Publishing 2000.
- Greek, C.E., 'Criminological Theory: College of Criminology and Criminal Justice'.
- Hagan, F.E., 'Introducing to Criminology, Theories Methods, and Criminal behavior' Unites States of America: Sage Publication 2013.
- Koemans, H., 'Zijn pedofielen oud, vies', in: Tijdschriften voor sociale vraagstukken, Movisie 2009.
- Kolthoff, E., 'Basisboek Criminologie', Den Haag: Boom uitgevers 2011
- Meldpunt Kinderporno Nederland, 'Stop It Now: Wie zijn wij?'.
- Ouwerkerk, J., Claessen, J. en Haas, A. de, 'Angst voor pedofielen is een slechte raadgever', OMVR publicaties 2013.
- Pompe, E. en Eeden, D. van, 'Pedofilie - aandoening of geaardheid?: Herkennen, signaleren, hulpverlening en samenwerking, EFP 2012
- Ree, F. van,, 'Stop de heksenjacht op pedofielen', in: Trouw, de verdieping 2000.
- Walter, C. & Rechless, P.H.D., 'A New Theory of Delinquency and Crime', Probation 42 1961
- Hof Arnhem-Leeuwarden 2 april 2013, LJN BZ6041

Promoveren, wat doe je dan eigenlijk?

Vier promovendi aan het woord

“Dan doen je toch onderzoek?”, “Dat duurt lang!”, “Lijkt me saai” en “wat kun je ermee?” zijn zomaar wat voorbeelden van gedachten die bij het horen van het begrip promoveren bij studenten opkomen. Gelukkig is de realiteit een stuk diverser, leuker en interessanter: dat bewijzen deze promovendi van het Willem Pompe Instituut wel. Wat is er mogelijk, wat komt er nou precies bij kijken en hoe bevalt het? Vier promovendi aan het woord.

Door: Julia Grubben

Joske Graat: wederzijdse erkenninginstrumenten uit het Europese strafrecht

- 2008-2011 Bachelor European Law School aan de Universiteit Maastricht
- 2012-2013 Master Strafrecht (Excellent Mastertrace) aan de Universiteit Utrecht
- 2011 Vice-president van studievereniging ELSA (Maastricht)
- 2012-2012 Werkzaam bij de Europese Strafkamer van de Rechtbank Amsterdam
- 2012-2013 Stages bij Ministerie van Veiligheid en Justitie en bij FZKC Advocaten (Amsterdam)
- 2013-2014 Junior-docent straf(proces)recht aan de Universiteit Utrecht

Hoewel Joske Graat als rechtenstudente in Maastricht nóóit dacht te gaan promoveren, heeft ze nu haar plekje in de ‘AIO-kamer’ van het Willem Pompe Instituut bemachtigd. Ze heeft er inmiddels een jaar opzitten van haar in totaal vier jaar durende promotie-onderzoek dat gericht is op het Europese strafrecht. Graat doet onderzoek naar de rechtspositie van EU burgers bij de wederzijdse erkenning van rechtelijke beslissingen in strafzaken. De verschillende lidstaten proberen samen *cross-border criminality* te bestrijden en gebruiken hiervoor verschillende instrumenten, waaronder de *European Arrest Warrant Framework Decision* (verder: EAW). Op basis van de EAW kunnen lidstaten door middel van het uitvaardigen van een Europees Arrestatiebevel een andere lidstaat verzoeken een verdachte over te leveren. Risico bij het inzetten van dergelijke instrumenten in de strijd tegen *cross-border criminality* is dat er een inbreuk wordt gemaakt op het recht van vrijheid. Graat onderzoekt de positie van burgers in deze situatie: in hoeverre worden zij beschermd tegen eventuele willekeurige inbreuken op hun recht op vrijheid? Deze onderzoeksvraag wordt bezien vanuit het legaliteitsbeginsel, of beter gezegd: de voorzienbaarheid in de zin van art. 5, 6 en 7 EVRM en corresponderende artikelen uit de *EU Charter of Fundamental Rights*. Anders dan de meeste promovendi is Joske Graat niet zelf met dit onderwerp gekomen, maar heeft zij gesolliciteerd op een onderzoeksvoorstel van *Renforce*, een Utrechtse organisatie die zich met wetenschappelijk onderzoek richt op regulering en handhaving in Europa. **“Toen ik het onderzoeksvoorstel zag, dacht ik: ja, dit is het! Als ik ooit nog wil promoveren, dan is het op een onderzoek als dit”**. In dit afgelopen jaar heeft ze zich met name gericht op het uiteenzetten van het normatieve kader van haar onderzoek en het bestuderen van de Duitse, Nederlandse en Engelse wetgeving ter implementatie van het kaderbesluit.

Wat Joske Graat aanspreekt aan het doen van onderzoek is het gepuzzel dat erbij komt kijken, het vinden van de grote lijnen in de materie waarin je je verdiept en het feit dat je de mogelijkheid krijgt om echt tot de bodem te gaan. De zoektocht hierin verloopt niet altijd soepeltjes: “soms zie je het gewoon niet meer en moet je je werk echt even weggelaten”. Dat is wel eens frustrerend, maar als je na zo’n moment opeens het licht ziet, brengt dat natuurlijk wel extra voldoening”. Een ander minpuntje aan het doen van onderzoek is dat je veel zit. Joske Graat was hiervoor junior docent aan de universiteit en was daarbij naar eigen zeggen “veel meer in beweging”. Wat beweging betreft, wacht haar naar verwachting een spannende verandering van omgeving: ze is bezig met het plannen van *study visits* naar Engeland en Duitsland waar ze wil spreken met mensen uit het veld, die in hun dagelijkse werk op enige manier te maken krijgen met de EAW.

Hoewel promoveren haar als student niks leek en zij aan haar onderzoek begonnen is op basis van onder andere het idee om zo een betere kans te maken in de advocatuur, geeft Joske Graat aan dat ze hierover opnieuw aan het nadenken is: “Door dit promotietraject ben ik breder gaan kijken. Promoveren opent namelijk ook veel andere deuren. De advocatuur vind ik nog steeds aantrekkelijk, maar ik of dat de volgende stap wordt durf ik niet met 100% zekerheid te zeggen.”. Of ze nou de advocatuur in zal gaan, op de universiteit werkzaam zal blijven of richting Brussel vertrekt voor een positie binnen de EU, het gedaan hebben van een promotie onderzoek is iets dat voor haar zal spreken: “Het toont aan dat je discipline en doorzettingsvermogen hebt en, niet onbelangrijk, dat je kunt schrijven”.

Wouter de Zanger: de maatregel ter ontneming van het wederrechtelijk verkregen voordeel (36e Sr)

- 2006-2009 Bachelor Rechtsgeleerdheid (ULC) aan de Universiteit Utrecht
- 2009-2012 Legal Research Master aan de Universiteit Utrecht
- 2008-2011 Student-assistent op het Willem Pompe Instituut
- 2010-2012 Redacteur bij Ars Aequi
- 2011 (zomer) Stage bij het wetenschappelijk bureau van de Hoge Raad (sectie strafrecht)

Wouter de Zanger onderzoekt sinds november 2012 de tenuitvoerlegging van de maatregel ter ontneming van het wederrechtelijk verkregen voordeel (artikel 36e Sr), kort gezegd “de ontnemingsmaatregel”. De ontnemingsmaatregel zorgt ervoor dat aan veroordeelden die geld hebben verkregen door strafbare feiten een betalingsverplichting opgelegd kan worden. Het ziet - zoals de naam al doet vermoeden - enkel op het ontnemen van het wederrechtelijk verkregen voordeel en staat los van het strafproces. Het onderzoek van De Zanger heeft een klassiek juridisch, dogmatisch deel dat zich richt op de ontwikkeling van de maatregel in de loop der jaren. Daarnaast richt het zich op de procespositie van de veroordeelde, zowel in de eerste procedure waaruit eventueel een betalingsverplichting voortvloeit, als uit de fase van tenuitvoerlegging. Dit laatste onderdeel wordt bekeken door een meer empirisch onderbouwd onderzoek van datagegevens en dossiers van het Openbaar Ministerie en het Centraal Justitieel Incassobureau (hierna: CJIB).

De keuze voor zijn onderzoeksonderwerp kwam voor De Zanger niet uit de lucht vallen, hij is er als het ware ingerold: “Het lijkt me juist moeilijk om uit het niets met een onderwerp te komen waarvan je zeker weet dat je er meerdere jaren mee bezig wilt zijn, mijn onderzoek is eigenlijk een uit de hand gelopen masterscriptie”, zegt De Zanger als we het hebben over zijn onderwerpskeuze. Tijdens de *Legal Research Master*, die hij volgde aan de Universiteit Utrecht, was hij op zoek naar een onderwerp voor een onderzoeksproject. Zijn begeleider destijds, Stijn Franken, adviseerde hem met mensen te praten en zei dat François Kristen wellicht nog iets wist. Nog diezelfde dag liep hij Kristen tegen het lijf in de wandelgangen van het Willem Pompe Instituut, die hem vroeg of hij mee wilden werken aan een onderzoeksrapport in opdracht van het CJIB over de toepassing van de strafvorderlijke lijfswang, een dwangmiddel om te betaling van de ontnemingsmaatregel af te dwingen. Het CJIB is als uitvoerende instantie van de ontnemingsmaatregel nauw betrokken bij de vorderingen tot lijfswang. De Zanger stemde hiermee in en dit onderzoeksproject liep uit in zijn masterscriptie en resulteerde uiteindelijk in een onderzoeksrapport voor het CJIB. Op basis hiervan stelde De Zanger samen met François Kristen een onderzoeksvoorstel op voor de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (hierna: NWO) en na het doorlopen van een pittige procedure kreeg hij de onderzoekstalentsbeurs aangeboden.

Op de vraag wat er nou zo leuk is aan het doen van onderzoek, antwoordt Wouter de Zanger dat je de mogelijkheid krijgt een onderwerp uit te diepen en je er echt meester van te maken: “er zullen na je promotieonderzoek weinig mensen zijn die meer van het onderwerp weten dan jij”, zegt hij om daar vervolgens snel aan toe te voegen: “Dat klinkt misschien heel nerderig, maar die kant van mezelf heb ik al lang omarmd”. Minder leuk is dat het doen van (promotie)onderzoek zitvees vergt en daarmee niet altijd de meest dynamische bezigheid is. “Er zitten dagen tussen dat je maar een paar zinnen op papier zet en denkt: wat heb ik nu eigenlijk gedaan?”. Hoewel je hier volgens De Zanger met je mede-promovendi en je begeleiders over kunt praten, zal je uiteindelijk toch echt zelf verder moeten.

Het schrijven van je (master)scriptie is daarom een goed ijkpunt: gaat je hart hier sneller van kloppen, dan is het overwegen van een promotie-onderzoek zeker de moeite waard. Volgens De Zanger houdt het je opties open:

“Je kunt altijd nog in de praktijk aan de slag, maar als je in de wetenschap werkzaam wilt blijven, is het doen van promotie-onderzoek bijna onmisbaar”.

Voor studenten die een carrière in de wetenschap, of in ieder geval een wetenschappelijk kickstart van hun carrière, ambiëren geeft Wouter de Zanger als tip mee om alvast onderzoekservaring op te doen: “Ga aan de slag als student-assistent en vraag rond - er lopen altijd wel projecten waar je als junior-onderzoek aan de slag kunt”.

Roos de Wildt: de seksindustrie in post-conflict Kosovo

- 2002-2007 Bachelor en Master Culturele Antropologie aan de Universiteit Utrecht met een masteronderzoek naar smokkel van Roemeense meisjes naar Italië.
- 2003-2004 Bestuurslid Utrechtse Studievereniging voor Culturele Antropologie
- 2007-2008 Onderzoeksmedewerker aan The African Studies Centre (Leiden)
- 2007-2012 Internationaal Projectontwikkelaar bij o.a. Ameco en *Defence for the Children*
- 2010-2012 Onderzoekersmedewerker aan het Willem Pompe Instituut

Roos de Wildt, die je wellicht kent als werkgroepdocente van het vak Inleiding Criminologie uit de minor Criminologie, is als promovenda verbonden aan het Willem Pompe Instituut. Haar promotieonderzoek is onderdeel van het *Doctorate in Cultural and Global Criminology programme* (DCGC). Dit programma is een samenwerkingsverband tussen vier Europese Universiteiten (in Hamburg, Canterbury, Budapest en Utrecht) en biedt een handjevol internationale kandidaten jaarlijks de kans om binnen drie jaar te promoveren op een criminologisch onderwerp. De deelnemende promovendi krijgen bij hun onderzoek begeleiding van twee universiteiten, waardoor ze een *joined doctorate* ontvangen.

De Wildt is één van die kandidaten en onderzoekt vanuit haar positie de seksindustrie in post-conflict Kosovo. Voor dit onderzoek is zij verbonden aan de Universiteit van Utrecht en de Universiteit van Hamburg waar respectievelijk Dina Siegel en Suzanne Krasmann haar begeleiders zijn. Net als alle promovendi van het DCGC programma heeft De Wildt eerst verplicht een methodologisch en theoretisch vak gevolgd aan de Universiteit Kent samen met de andere kandidaten uit haar jaar. Daarna is ze naar Kosovo vertrokken om daar veldonderzoek te doen. Gedurende een klein jaar interviewde zij experts op het gebied van prostitutie en mensenhandel in Kosovo, volgde ze rechtszaken maar spendeerde vooral veel tijd in de bars en bordelen waar prostitutie plaatsvond om met alle betrokkenen te praten en hun dagelijks leven te volgen. Inmiddels is De Wildt in de laatste fase van haar promotietraject beland: het schrijven. Dit doet zij in Utrecht aan het Willem Pompe Instituut en ze hoopt dit in september 2016 af te ronden.

Zoals eerder gezegd onderzoekt De Wildt prostitutie en mensenhandel in Kosovo. Meer specifiek doet ze onderzoek naar de seksindustrie in Kosovo als *post-conflict area*. Als studente culturele antropologie wijdde zij haar afstudeeronderzoek al aan prostitutie en mensenhandel, al was haar scriptie destijds gericht op Roemeense vrouwen die in Italië als prostituee werkzaam waren na de toetreding van Roemenië tot de Europese Unie. Toen zij later aan de slag ging als internationaal projectmanager bij een Utrechts consultancy bureau richtte haar werk zich voornamelijk op Oost-Europa en bezocht zij voor projecten ook Kosovo. Daar zag ze dat er veel hotels waren, terwijl er maar weinig toerisme was. Deze hotels bleken deels op de seksindustrie gericht te zijn. Uit een onderzoek van Amnesty International vernam De Wildt dat deze industrie voorafgaand aan het conflict van de jaren '90 zeer kleinschalig was en daarna sterk gegroeid is. Naar dit fenomeen, de groei van de seksindustrie in dit gebied met een recent oorlogsverleden, was nog nauwelijks wetenschappelijk onderzoek gedaan. Hier werd het idee voor haar promotieonderzoek geboren.

“Dat je de kans krijgt om je zo in een onderwerp vast te bijten, het echt uit te spitten en de onderste steen boven te halen,” is het antwoord als ik De Wildt vraag wat ze het allerleukst vindt aan het doen van onderzoek, in vergelijking met een meer op de praktijk gerichte functie. Het is volgens haar bijzonder om zo de diepte in te kunnen en met mensen te kunnen spreken over een onderwerp dat jou interesseert. Echte tegenslagen zijn er niet geweest, al geeft De Wildt wel toe dat het lastig was om te stoppen met veldwerk: **“Om te zeggen: nu heb ik genoeg data verzameld, ik ga schrijven - dat was moeilijk”**. Toch verruilde ze haar appartement in Kosovo, waarvandaan ze iedere dag de wereld in kon om haar onderzoek te doen, voor haar bureau op het Willem Pompe Instituut waar ze nu iedere dag aan haar proefschrift schrijft. “Toch past me dat nu wel”, zegt De Wildt. “Bovendien ben ik blij dat ik al de verhalen die ik gehoord heb op papier kan zetten”.

Kijk voor meer informatie over het *Doctorate in Cultural and Global Criminology programme* op www.dcgce.eu

Roos de Wildt heeft in Kosovo samengewerkt met de fotograaf Willem Poelstra, wiens foto's zij zal gebruiken bij het uitbrengen van haar proefschrift. Zijn werk is te vinden op de website www.willempoelstra.nl

---

- 2006-2009 Bachelor Rechtsgeleerheid aan de Universiteit Utrecht
- 2009-2012 Master Strafrecht aan de Universiteit Utrecht met een daarin een half jaar studie aan de Universiteit van Bologna
- 2008-2010 Student-assistent op het Willem Pompe Instituut
- 2009 Stage bij Odijk Advocaten (Utrecht)
- 2012 Stage bij de Nederlandse Ambassade in Rome
- 2012-2013 Onderzoeksmedewerker aan de Universiteit van Luxemburg
- 2013-2014 Docent *European Criminal Law* aan de Universiteit van Luxemburg

Marloes van Wijk: grensoverschrijdende bewijsverkrijging in het Europese strafrecht

Ook Marloes van Wijk promoveert aan twee universiteiten: haar onderzoek wordt zowel vanuit de Universiteit Utrecht als vanuit de Universiteit van Luxemburg begeleid. Marloes is nu bijna drie jaar met haar onderzoek, wat naar eigen zeggen inhoudt dat ze “volop aan het schrijven” is. Dit doet ze vanuit Luxemburg, waar ze na haar master voor een ander onderzoeksproject naartoe verhuisd is. Haar promotieonderzoek gaat in het algemeen over Europees strafrecht en grensoverschrijdende bewijsverkrijging. Meer specifiek onderzoekt Marloes wat de mogelijkheden zijn voor de verdediging om bewijs in andere EU lidstaten te (laten) verzamelen. Ze bestudeert daarvoor o.a. de Europese verdragen en besluiten die grensoverschrijdende bewijsverkrijging in strafzaken regelen.

In de afgelopen jaren heeft de EU in het kader van de verbetering van justitiële samenwerking tussen de EU lidstaten verschillende wetgeving aangenomen. Het hoofddoel is om de ‘ruimte van vrijheid, veiligheid en recht’ te creëren. Dit houdt in dat de EU een ruimte moet zijn met open grenzen (o.a. de vrijheden van de interne markt), maar waar ook maatregelen zijn getroffen op het gebied van bijvoorbeeld immigratie en bestrijding van criminaliteit ter bevordering van de veiligheid. Alle EU lidstaten behouden hun eigen rechtssysteem binnen deze ruimte, maar er worden wel Europese afspraken gemaakt over bijvoorbeeld de definities van bepaalde strafbare feiten en de rechtsbescherming van verdachten en slachtoffers. Met betrekking tot grensoverschrijdende bewijsverkrijging heeft de EU instrumenten aangenomen die erop gericht zijn om het vooral voor de autoriteiten, zoals rechters en officieren van justitie, gemakkelijker te maken om bewijs in het buitenland te (laten) verzamelen. Dit gebeurt door bijvoorbeeld buitenlandse collega’s te verzoeken (te ‘bevelen’) een bepaalde getuige te horen of een huiszoeking te verrichten. Het beginsel is dat in de uitvoering geen onderscheid gemaakt wordt tussen een nationaal of buitenlands verzoek (of bevel). Deze wederzijdse erkenning (*mutual recognition*) van rechterlijke beslissingen is gebaseerd op een wederzijds vertrouwen (*mutual trust*) van de EU lidstaten in elkaars rechtssysteem. Waar het Europese beleid sterk gericht is op de autoriteiten, ligt de focus van het onderzoek van Marloes juist op de verdediging: “Ik ben aan het kijken of en zo ja, in hoeverre de verschillende instrumenten, vanaf het eerste Europese verdrag uit 1959 tot aan het Europese Onderzoeksbevel van 2014, de verdediging de mogelijkheid bieden om via justitiële samenwerking bewijs in het buitenland te verzamelen”. De vraag is of de EU deze positie van de verdediging moet veranderen (versterken).

Om te begrijpen hoe deze Europese wetgeving in de praktijk werkt, doet Marloes een rechtsvergelijkend onderzoek waarbij gekeken wordt naar drie verschillende strafrechtssystemen: Engeland en Wales (die samen één jurisdictie vormen), Nederland en Italië. De vraag hierbij is steeds hoe deze landen het Europese systeem geïmplementeerd hebben en welke mogelijkheden de verdediging in deze rechtssystemen heeft om bewijs (in het buitenland) te verzamelen. Tot slot richt Marloes zich op het Internationaal Strafhof, omdat het in de strafzaken die bij dit hof dienen standaard is dat de verdediging naar het buitenland gaat om onderzoek te doen. Ze kijkt hierbij naar hoe de bewijsverkrijging geregeld is en of daar lessen uit getrokken kunnen worden voor de EU. De rode draad die door het onderzoek loopt is het beginsel van *equality of arms*, dat de maatstaf is waaraan alle wetgeving en strafrechtspraktijk, die in het onderzoek de revue passeren, getoetst worden. “Het interessante van mijn onderzoek is dat ik voor elk hoofdstuk een ander (straf)rechtssysteem mag bestuderen”.

Marloes, die na haar onderzoek terug naar Nederland wil om daar waarschijnlijk als advocaat aan de slag te gaan, zegt blij te zijn met de praktische insteek van haar onderzoek. Ze verwacht dat de opgedane kennis later tijdens haar werk van pas zal komen. **“Je hoeft de praktijk helemaal niet af te zweren als je voor een PhD gaat. Academische vaardigheden, zoals het schrijven van een tekst waarbij je veel informatie verwerkt, zijn ook zeker zinvol voor de praktijk”**. Op de vraag wanneer je een promotieonderzoek moet overwegen, antwoordt Marloes dat dat van je toekomstplannen en je houding tijdens je studie afhangt. Het is allereerst een logische stap voor zij die een carrière in de academische wereld overwegen. Daarnaast kan het ook interessant zijn voor zij die uiteindelijk aan de slag willen in de praktijk, maar die zich eerst verder willen specialiseren in een bepaald onderwerp. Dit zijn vaak de mensen die hun universitaire opleiding niet (alleen) als de eerste stap van een beroepsopleiding zien maar een algemene interesse hebben in het bestuderen van het (straf(proces))recht. “In mijn geval is dit altijd de positie van de verdediging in het strafproces geweest”. Wel kijkt Marloes er naar uit om na jaren studeren iets anders te gaan doen: “Ik ben nu lang genoeg ‘student’ geweest; dit geldt vooral in Luxemburg waar ik een PhD-student ben met een studentenpas!”.

Het gedoogbeleid en de gezondheid van de cannabisgebruiker

RTV Utrecht meldde op 28 augustus jongstleden dat Coffeeshop Zanzi op de Vleutenseweg definitief zijn deuren moest sluiten.¹ De sluiting volgde op een politie-inval in het pand waarbij meer softdrugs werd aangetroffen dan de officieel toegestane handelshoeveelheid. Coffeeshop Zanzi is niet de eerste coffeeshop in Utrecht die definitief gesloten werd. Zo werd Coffeeshop Shabab eerder definitief gesloten na een politie-inval waarbij een enorme hoeveelheid hasj werd aangetroffen. Tevens kreeg de eigenaar van de coffeeshop in hoger beroep 2,5 jaar gevangenisstraf opgelegd.² Ook Coffeeshop Malabata werd gesloten na de vondst van een te grote hoeveelheid drugs. In het naastgelegen pand werd ongeveer 48 kilo softdrugs aangetroffen: deze werd door de bestuursrechter geacht tot de handelsvoorraad van de coffeeshop te behoren.³

Door: Mel Bontje

Uit de artikelen 2 en 3 van de Opiumwet volgt dat het verboden is (soft)drugs te vervaardigen, bewerken, verwerken, vervoeren, verkopen, af te leveren en aanwezig te hebben. Bij de exploitatie van een coffeeshop is er per definitie strijd met het verbod op het aanwezig hebben en het verbod op verkoop van softdrugs. Dit hoeft echter geen probleem te zijn zolang de exploitatie van de coffeeshop plaatsvindt binnen de voorwaarden van het gedoogbeleid en de door de gemeente verleende exploitatievergunning.⁴ In Nederland houdt het gedoogbeleid in dat wanneer een coffeeshop zich houdt aan de AHOJ-G(I) criteria, de coffeeshop wordt gedoogd. Dit betekent dat het OM in het kader van het opportuniteitsbeginsel afziet van vervolging als er gehouden wordt aan de AHOJ-G(I)-criteria. De AHOJ-G(I)-criteria zijn onderdeel van de 'Richtlijnen voor het opsporings- en strafvorderingsbeleid inzake strafbare feiten van de Opiumwet.' Voldoet een coffeeshop aan de AHOJ-G(I) criteria, dan kan een gedoogverklaring worden afgegeven. De criteria houden het volgende in: geen affichering, geen harddrugs, geen overlast, geen jeugdigen onder de 18, geen grote hoeveelheden verkopen of in voorraad hebben en niet toegankelijk zijn voor en niet verkopen aan anderen dan ingezetenen van Nederland (het ingezetenen criterium wordt niet overal gehandhaafd).⁵ Eind 2014 telde Nederland 591 coffeeshops verspreid over 103 gemeenten.⁶

Tot omstreeks 1966 kwam drugsgebruik in Nederland weinig voor en was het beperkt tot enkele kleine groepen. Het gebruik van opium kwam voor in de Chinese gemeenschap te Amsterdam en in bepaalde avantgardistische kringen werd er cannabis gerookt. Na 1966 nam het gebruik van cannabis en andere drugs (onder jongeren) sterk toe.⁷ Pieter Baan stelde dat de opkomst van drugsgebruik onder jongeren lag aan een verandering van ideologie waar de jeugd geen materialistisch leven in een 'gevoelsarme, prestatiegerichte maatschappij' wilde, maar streefde naar een leven gebaseerd op creativiteit.⁸ Ook wel bekend als de hippiecultuur.⁹ Begin jaren '70 werd het steeds minder zinvol geacht om strafrechtelijk op te treden tegen gebruikers van hennepproducten.¹⁰ De regering legde het zwaartepunt van het drugsbeleid op het bestrijden van de handel in drugs met onaanvaardbare risico's.¹¹ Dit resulteerde erin dat bij de wijziging van de Opiumwet in 1976 er gedifferentieerd werd tussen drugs met een onaanvaardbaar risico en drugs met een minder zwaar risico.¹² Drugs worden sinds 1976 in de Opiumwet ondergebracht in twee lijsten. Lijst I bevat die drugs waarvan gebruik een onaanvaardbaar risico met zich meebrengt (harddrugs). Lijst II bevat die drugs waarvan de schadelijkheid voor de gebruiker minder ernstig wordt geacht en/of waarvan het gebruik in brede kring is geaccepteerd (softdrugs).¹³ Met de differentiatie werd er beoogd een scheiding der markten van harddrugs en softdrugs te bevorderen en zo te voorkomen dat softdrugsgebruikers in de kringen van de harddrugs belandden.¹⁴ Differentiatie tussen drugs op basis van gevaarlijkheid vindt haar grondslag in een rapport uitgebracht door een commissie ingesteld door de regering-Biesheuvel I, de commissie Baan. De gevaarlijkheid van een middel werd beoordeeld aan de hand van een gevarenschaal. Bij de beoordeling of een bepaald soort drug onaanvaardbare risico's met zich mee bracht, werd er gekeken naar de lichamelijke gevolgen bij gebruik, de kans op geestelijke en lichamelijke afhankelijkheid en de kans op maatschappelijke problemen.¹⁵ Cannabis moet worden beschouwd als een drug die geen onaanvaardbare risico's met zich mee brengt. De lichamelijke toxiciteit is gering: dodelijke overdoseringen noch lichamelijke afhankelijkheid komen voor. Psychische afhankelijkheid kan voorkomen, maar is niet te vergelijken met psychische afhankelijkheid die gepaard gaat met gebruik van heroïne, cocaïne of alcohol en nicotine.¹⁶ In dit licht is het meer dan opmerkelijk te noemen dat onze huidige Minister van Veiligheid en Justitie claimt mensen te kennen die aan wiet of hasj zijn gestorven.¹⁷

Amsterdamse coffeeshop Mellow Yellow

Hoewel bij de wijziging van de Opiumwet in 1976 de focus lag op een scheiding der markten, werd er over de werking van de markten nauwelijks gesproken. Er werd vanuit gegaan dat handel in cannabis niet als lucratief moest worden gezien. Dit is een verkeerde aanname gebleken nu alleen al in Tilburg elk jaar 800 miljoen euro aan cannabis wordt omgezet.¹⁸ Het OM ging er in eerste instantie dan ook vanuit dat de verkoop van cannabis in handen te kunnen geven van een zogeheten 'huisdealer': een persoon die op vrijwillige basis cannabis verkoopt in een jeugdhonk. Het fenomeen van commercieel gedreven cannabisverkopers, coffeeshops, kwam dan ook als een grote verrassing.¹⁹ Volgens Wernard Bruining, oprichter van de Mellow Yellow in 1973, de eerste Amsterdamse coffeeshop, komt de coffeeshop voort uit het monopolie dat de jeugdcentra hadden.²⁰ Zoals eerder vermeld, gaat

het OM niet tot vervolging over van de verkoop van cannabis in coffeeshops als er gehouden wordt aan de AHOJ-G(I) criteria. Het afzien van vervolging vindt grondslag in artikel 167 lid 2 Wetboek van Strafvordering. Het OM ziet af van vervolging op gronden aan het algemeen belang ontleend.²¹ Het algemeen belang is het weg willen houden van cannabisgebruikers van de illegale criminele gebruikersmarkten, waar cannabisgebruikers een grotere kans lopen om in aanraking te komen met harddrugs.²² De primaire insteek is dus het bevorderen van de volksgezondheid.²³

Nu de overheid de volksgezondheid tracht te bevorderen door de cannabishandel te concentreren in coffeeshops, kan men zich afvragen wat er geregeld is omtrent de kwaliteit van de verkochte cannabis. Het antwoord hierop is: niets. Het gedoogbeleid reguleert enkel de zogenaamde verkoop aan de 'voorkeur', maar betreft niet de inkoop aan de 'achterkeur'. Het gedoogbeleid ziet niet op de teelt van de cannabis of de inkoop van diezelfde cannabis door coffeeshops. Op het productieproces van de cannabis zit dan ook geen enkele controle. Dit maakt dat de samenstelling en kwaliteit van de in coffeeshops verkochte cannabis onbekend is. Geheel onduidelijk is of de in coffeeshops aangeboden cannabis onaanvaardbaar hoge THC-percentages²⁴ bezit en/of er sprake is van de aanwezigheid van chemische bestrijdingsmiddelen.²⁵

Op dit moment biedt het huidige beleid zeer beperkte mogelijkheden om goed zicht te houden op de verkoopwaar.²⁶ De gebruiker die via het gedoogbeleid beschermd moet worden is vrijwel geheel afhankelijk van de integriteit van de coffeeshophouder wat betreft de kwaliteit van het product, hetgeen een ongewenste situatie uit oogpunt van de volksgezondheid oplevert. Een oplossing voor dit probleem zou kunnen zijn het door de overheid reguleren van de wietteelt. Volgens De Vereniging van Nederlandse Gemeenten moet de teelt van cannabis worden gereguleerd op een wijze die de overheid verzekert van greep op verkoop, gebruik én productie. "De verkooppunten moeten weer echt instrumenten worden voor het gezondheidsbeleid, in plaats van de grote en op commercie gerichte organisaties die veel coffeeshops nu zijn".²⁷ Door de wietteelt te reguleren krijgt men zicht op het proces dat leidt tot de binnenkomst van de in de coffeeshop te verkopen cannabis. Het gevolg hiervan is dat kwaliteitscontrole van cannabis mogelijk is.²⁸ Dit resulteert erin dat de cannabisgebruiker niet afhankelijk is van de coffeeshophouder wat betreft de kwaliteit van de cannabis en het gedoogbeleid meer beantwoordt aan haar doel: het beschermen van de cannabisgebruiker in het kader van de volksgezondheid.

Noten

- 1) 'Coffeeshop Zanzi in Utrecht moet definitief dicht van gemeente', RTV Utrecht 28 augustus 2015.
- 2) 'Justitie vordert 15 miljoen euro van coffeeshop Shabab', Algemeen Dagblad 26 november 2015.
- 3) Rb. Utrecht, 20-09-2012, nr. SBR 12/2793 en SBR 12/2814.
- 4) M.J.A. Castelijns, 'De gordiaanse knoop van de coffeeshopexploitant', Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht, 2015/2674, nr. 42 15 oktober 2015.
- 5) R.A. Noorhoff, Artikel 13b Opiumwet: wegwijs in gedogen, Deventer: Kluwer 2011, pp. 7-8.
- 6) Intraval, Coffeeshops in Nederland 2014: Aantal coffeeshops en gemeentelijk beleid 1999-2015, Groningen: Intraval 2015, p. 9.
- 7) H.P. Wooldrik, Drugs en de wet, Bilthoven: F.Z.A. 1981, p. 3.
- 8) R. Schoof, 'De achterkeur van de coffeeshop', NRC Handelsblad, 1 mei 2008.
- 9) T. Blom, Opiumwetgeving en drugsbeleid, Deventer: Kluwer 2008, p. 41.
- 10) H.G.M. Krabbe, De Opiumwet een strafrechtelijk commentaar, Alphen aan den Rijn: Samsom Tjeenk Willink 1989, p. 40.
- 11) Nota Achtergronden en risico's van druggebruik, BHTK 1973-1974, nr. 3, p. 2.
- 12) H.P. Wooldrik, Drugs en de wet, Bilthoven: F.Z.A. 1981, p. 4.
- 13) Expertcommissie Lijstensystematiek Opiumwet, Drugs in Lijsten, Druk: VijfkeerBlauw, 2011, p. 32.
- 14) H.M.B. Breunese e.a., Wapenen tegen drugsoverlast: een onderzoek naar het bestuurlijk juridisch instrumentarium, Deventer: W.E.J. Tjeenk

Willink 1996, p. 16.

- 15) R.A. Noorhoff, Artikel 13b Opiumwet: wegwijs in gedogen, Deventer: Kluwer 2011, p. 6.
- 16) Tweede Kamer, vergaderjaar 1994-1995, 24 077, nrs. 2-3, p. 35.
- 17) Twitterbericht: 'ik ken mensen die aan wiet of hasj gestorven zijn', @ArvdanderSteur, 3 mei 2012.
- 18) J. Tromp, 'Misdad loont in de hennepeteelt', de Volkskrant 30 november 2015.
- 19) H.G. van de Bunt, 'Verstrikt in het coffeeshopbeleid', DD 2012/15
- 20) R. Schoof, 'De achterkeur van de coffeeshop', NRC Handelsblad, 1 mei 2008.
- 21) ABRvS, 18-06-2014, nr. 201304752/1/A3, m.nt. J.G. Brouwer, zie noot.
- 22) M. van Ooyen-Houben en A. Mein, 'Wie heeft hier de regie?', JV 2015-2.
- 23) Trimbos-Instituut, Het Drugsbeleid in Nederland, Utrecht: Trimbos-Instituut 2009, p. 8.
- 24) THC is de werkzame stof in cannabis.
- 25) Burgemeestersmanifest Joint Regulation, gepresenteerd in La Vie te Utrecht op 31 januari 2014.
- 26) VNG-werkgroep modernisering Cannabisbeleid, Het failliet van het gedogen, Den Haag: VNG 30 november 2015, p. 17.
- 27) J. Tromp, 'Gemeenten: wietteelt uit het illegale circuit', de Volkskrant 30 november 2015.
- 28) M.S. Groenhuijsen, 'Van coffeeshop naar drugscafé? Enkele voetnoten bij de slepende discussie over het huidige Nederlandse drugsbeleid', DD 2013/46

De onafhankelijke rechter in een juridische infrastructuur waarbij een dictator zijn vingers zou aflikken

Column door Bart Nooitgedagt

De aanslagen op het WTC in de Verenigde Staten op 11 september 2001, hebben in Europa geleid tot een grote hoeveelheid aan juridische maatregelen en strafbaarstellingen om terrorisme te bestrijden. Het strafrecht is daarbij in toenemende mate verworden tot een instrument om terroristische aanslagen te voorkomen, risico's te vermijden en veiligheid te waarborgen in plaats van het achteraf bestraffen van begane strafbare feiten.

In 2007 verwoordde de toenmalige Minister van Justitie (in 2010 zou het Ministerie Veiligheid en Justitie gaan heten) het in het programma Buitenhof als volgt:

“Bij terroristische misdrijven is het van levensbelang – letterlijk – dat we preventief optreden en het is heel verstandig dat we dit doen langs de weg van het strafrecht, met inachtneming van een rechter die er op toeziet.”

Met de ruime formulering van de strafbaarstelling van onder andere samenspanning en vormen van voorbereidings- of bevorderingshandelingen en het feit dat strafvorderlijk optreden in dat geval gelegitimeerd is indien sprake is van “aanwijzingen” (oftewel roddel en achterklap) in plaats van een concrete verdenking, ligt er een juridische infrastructuur waar een dictator zijn vingers bij zou aflikken.

Hoe groter de dreiging, hoe ruimer en grootschaliger de overheid zal overgaan tot vergaande maatregelen en zal het risico op onterechte inbreuken op fundamentele rechten van burgers in toenemende mate worden gezien als “collateral damage”. Na de aanslagen in Parijs in november vorig jaar is in Frankrijk de noodtoestand afgekondigd, waardoor maatregelen kunnen worden genomen die afwijken van de verplichtingen die voortvloeien uit het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens zoals het opleggen van preventieve hechtenis en huiszoekingen zonder rechterlijke machtiging. Dat de overheid er niet op kan worden vertrouwd deze bevoegdheden uitsluitend aan te wenden ter bestrijding van terroristische misdrijven, blijkt uit het feit dat de noodmaatregelen ook worden gebruikt om “eens bij drugsdealers langs te gaan” of milieuactivisten aan de vooravond van de klimaatop in Parijs aan huisarrest te onderwerpen.

In de afgelopen twaalf jaar heb ik als advocaat vele terrorismeverdachten bijgestaan die werden onderworpen aan dwangmiddelen waaronder, in een groot aantal gevallen, detentie in zwaarbeveiligde Terrorisme Afdelingen. Het merendeel van die zaken werd geseponeerd. Van diegenen die werden vervolgd is er slechts één onherroepelijk veroordeeld. Achteen negentig procent is vrijgesproken. Dat zegt niet zoveel over mijn verdiensten, het lijkt vooral te bevestigen dat de toepassing van strafvorderlijke dwangmiddelen en vervolging zonder (toereikende) grondslag plaatsvond. Het bevestigt ook dat de bescherming van onze fundamentele rechten in toenemende mate in handen is van de onafhankelijke rechter. Zonder onafhankelijke, kritische en moedige rechterlijke macht, dreigt de rechtsstaat verloren te gaan.

Op 10 december jl. wees de Rechtbank te 's-Gravenhage een zeer uitvoerig gemotiveerd vonnis in het onderzoek “context”, in de media bekend als het “jihadproces”. In dat vonnis erkent de Rechtbank expliciet de rol van het strafrecht bij “het voorkomen van daden van terrorisme” waarbij wordt overwogen dat “de strafbaarstelling van handelingen in de voorfase het strafrecht een meer instrumenteel karakter heeft gegeven.” Wellicht kan de geruststelling worden gevonden in de daarop volgende, begrenzende, overweging:

“Uitgangspunt is echter wel gebleven dat nog steeds alleen daden strafbaar zijn gesteld.”

Laten we hopen dat de onafhankelijke rechter die grens in de toekomst streng en ruimhartig bewaakt en dat de fundamentele vrijheden overeind blijven.

Mr. Bart Nooitgedagt is partner bij advocatenkantoor De Roos & Pen in Amsterdam. Hij legt zich toe op complexe en omvangrijke strafzaken en heeft met name ruime ervaring met zaken op het gebied van witwassen, (financiering van) terrorisme, fraude, georganiseerde criminaliteit en politiek georiënteerde strafzaken en mensenrechten. Daarnaast is Dhr. Nooitgedagt voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Strafrechtadvocaten (NVSA). Gedurende het collegejaar 2015-2016 zal Dhr. Nooitgedagt driemaal een column in de Ad Informatie verzorgen rondom het lustrumthema “Recht & Terreur”.

**DE ROOS
& PEN**

De uitspraak in de zaak Heringa

de mooiste uitspraak uit de carrière van mr. Wim Anker

Een aantal maanden geleden volgde ik een college van topadvocaat Wim Anker. Een medestudent vroeg hem naar zijn mooiste uitspraak tot nu toe. Anker antwoordde hierop dat de mooiste uitspraak in zijn carrière die van het Hof Arnhem-Leeuwarden was, waarin zijn cliënt werd ontslagen van alle rechtsvervolgging vanwege een geslaagd beroep op overmacht in de zin van noodtoestand. Deze cliënt had zijn moeder van 99 jaar geholpen te sterven. Dit is strafbaar gesteld in art. 294 lid 2 van het Wetboek van Strafrecht (verder: Sr). Mijn nieuwsgierigheid naar deze kennelijk zo bijzondere uitspraak was hiermee gewekt.

Door: Annejet van der Weerd

Op 8 februari 2010 werd op televisie de documentaire ‘De laatste wens van Moek. Een zelf geregisseerde dood’ uitgezonden. In de documentaire was te zien dat Albert Heringa zijn 99-jarige moeder, Moek, had geholpen bij het beëindigen van haar leven. Haar huisarts begreep haar wens, maar gaf meerdere malen aan dat Moek (nog) niet voor euthanasie in aanmerking kwam. Euthanasie is door een arts alleen mogelijk als er sprake is van ondraaglijk en uitzichtloos lijden. Daarvan was bij Moek geen sprake. Zij was klaar met het leven en achtte haar leven voltooid. Heringa verzamelde voor Moek informatie over zelfdoding, stelde een protocol op en verzamelde de voor de zelfdoding benodigde pillen. **Antimalariapillen in combinatie met antibraakmedicijnen en slaappillen zorgden er uiteindelijk voor dat Moek overleed.** Naar aanleiding van deze documentaire werd door justitie een onderzoek gestart. Ruim twee jaar later besloot het OM Albert Heringa te vervolgen als verdachte van het misdrijf genoemd in art. 294 lid 2 Sr.

De zaak dient eind 2013 in eerste aanleg bij de rechtbank Zutphen. Heringa wordt bijgestaan door advocaat Wim Anker. Primair wordt er door de verdediging een beroep gedaan op overmacht in de zin van noodtoestand. Heringa stond voor de noodzaak te kiezen uit onderling strijdende plichten en belangen: enerzijds de wettelijke plicht om art. 294 lid 2 Sr na te leven, anderzijds de ongeschreven morele plicht en de zorgplicht om zijn 99-jarige moeder te helpen bij een pijnloze en waardige dood.

Heringa heeft het zwaarstwegende belang laten prevaleren. De verdediging voert ter onderbouwing bepaalde punten aan. Moek was erg consistent in haar doodswens en meerdere betrokkenen waren hiervan op de hoogte. Daarnaast werd Heringa dagelijks geconfronteerd met het lijden en de pijn van Moek. Een ander belangrijk punt in deze zaak was dat de regie niet bij Heringa lag, maar bij Moek zelf. Heringa was Moeks enige vertrouwenspersoon. Hij was derhalve de enige die handelend op zou kunnen treden, nu Moek zelf niet in staat was om de benodigde medicijnen voor zelfdoding te verzamelen.

De verdediging voert aan dat Heringa tot een zorgvuldige afweging kwam. Aangezien er geen reële alternatieven voor een vrijwillig levenseinde waren of hulp hierbij, wordt voldaan aan de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit. Het OM is echter van mening dat Heringa een tweede arts had moeten raadplegen om te beoordelen of deze wél een mogelijkheid voor euthanasie zou hebben gezien. De verdediging voert hiertegen aan dat dergelijke verzoeken aan artsen destijds kansloos waren. De verdediging komt in eerste aanleg tot de conclusie dat er van wederrechtelijkheid van het handelen geen sprake kan zijn. Hierdoor is er geen sprake van een strafbaar feit. Het OM is echter van mening dat Heringa wel degelijk wederrechtelijk handelde en eist een voorwaardelijke gevangenisstraf van drie maanden met een proeftijd van twee jaar.

Een still uit de documentaire: Moek eet yoghurt met daarin de dodelijke medicijnen

De rechtbank zet in zijn uitspraak allereerst uiteen aan welke voorwaarden een geslaagd beroep op overmacht in de zin van noodtoestand moet voldoen. Er moet sprake zijn van een gedraging die voortvloeit uit een actuele concrete noodtoestand waarin een keuze gemaakt moet worden tussen twee botsende plichten. De keuze dient voort te vloeien uit een afweging van de verschillende belangen en plichten, waarbij de vereisten van proportionaliteit en subsidiariteit worden nageleefd. Daarnaast moet de belangenafweging op een zorgvuldige manier verricht worden.

Aangezien Heringa geen arts is, is er geen geslaagd beroep mogelijk op de medische exceptie ex art. 2 van de Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (hierna: WTL). De wetgever heeft, aldus de rechtbank in haar

uitspraak, een bijzondere regeling getroffen voor de afweging van de aan de naleving van de wet verbonden nadelen: er is een mogelijkheid dat een arts onder strikte voorwaarden hulp biedt bij zelfdoding. “Om deze reden kan iemand die geen arts is geen geslaagd beroep doen op noodtoestand behoudens zeer uitzonderlijke omstandigheden”. Vervolgens komt de rechtbank tot de conclusie dat Heringa de opstelling van de huisarts onterecht als weigerachtig heeft aangemerkt. Daaropvolgend beantwoordt de rechtbank de vraag of niet gezocht had moeten worden naar een andere arts die Moeks verzoek wel zou hebben gehonoreerd. De rechtbank haalt de verklaringen van Heringa en diverse deskundigen aan. Uit het geheel van deze verklaringen maakt de rechtbank op dat het niet ondenkbaar is dat Moek in 2008 een arts zou hebben gevonden die uiteindelijk haar verzoek om euthanasie zou hebben toegewezen. De rechtbank haalt daarbij een casus aan die parallellen vertoont met de situatie van Moek. In deze casus werd een verzoek om euthanasie wel gehonoreerd. Al met al oordeelt de rechtbank als volgt: “Gezien al het bovenstaande is niet aannemelijk geworden dat bij voorbaat geen reële alternatieven voorhanden waren voor het op waardige wijze realiseren van het zelfgekozen levenseinde van Moek. Verdachte heeft zich te weinig inspanningen getroost om te handelen binnen de kaders van de in de wet omschreven euthanasieprocedure waarbij de wettelijke zorgvuldigheidseisen in acht konden worden genomen. Aldus hebben zich geen zeer uitzonderlijke omstandigheden voorgedaan die een beroep op noodtoestand voor verdachte doen slagen. Het daartoe strekkende beroep wordt daarom verworpen”. Ondanks dat Heringa valt te verwijten dat hij als niet-arts handelde in strijd met de wet, wordt er geen straf opgelegd. Zijn handelen was volgens de Rechtbank ingegeven uit naastenliefde. Zowel Heringa als het OM tekenen tegen deze uitspraak hoger beroep aan. Het OM is van mening dat een straf, ook al is deze geheel voorwaardelijk, op zijn plaats is. Heringa doet in hoger beroep opnieuw een beroep op overmacht in de zin van noodtoestand.

Het hof haalt aan dat artsen aan de zorgvuldigheidseisen uit art. 2 van de WTL moeten voldoen, willen zij een geslaagd beroep kunnen doen op de bijzondere strafuitsluitingsgrond van art. 293 lid 2 Sr. Ook nu wordt vastgesteld dat Heringa geen arts is. Toch hanteert het hof bij de beoordeling van het handelen van Heringa de zorgvuldigheidseisen. Het hof merkt hierbij op dat zij daarbij de bijzondere positie van Heringa als niet-arts en als zoon van de hulpvraagster niet uit het oog zal verliezen. Het hof toets in haar uitspraak vervolgens alle zorgvuldigheidseisen.

De eerste zorgvuldigheidseis uit de WTL houdt in dat de arts de overtuiging heeft gekregen dat er sprake was van een vrijwillig en weloverwogen verzoek van de patiënt. Het hof oordeelt dat Heringa op voldoende objectieve gronden de overtuiging heeft gekregen dat Moek al langere tijd de wens had om te overlijden en dat zij hier vrijwillig voor koos. Dit leidt het hof af uit een verklaring van Heringa en uit geluids- en beeldopnames waarin Heringa een gesprek voert met zijn moeder. Daarnaast zijn er verklaringen van een kleindochter, een consulent van de Nederlandse Vereniging voor een Vrijwillig Levenseinde (hierna: NVVE) en Moeks huisarts die bevestigen dat Moek een consistente wens had om te sterven.

De tweede zorgvuldigheidseis houdt in dat de arts de overtuiging moet hebben gekregen dat er sprake is van een uitzichtloos en ondraaglijk lijden van de patiënt. Het hof is van oordeel dat er bij Moek sprake was van zeer ernstig fysiek en psychisch lijden dat, gemeten naar de huidige maatstaven, met een grote mate van waarschijnlijkheid zou voldoen aan dit vereiste voor het straffeloos toepassen van euthanasie door een arts.

De derde, vierde en vijfde zorgvuldigheidseis bespreekt het hof gezamenlijk. Deze zorgvuldigheidseisen houden in dat de arts de patiënt heeft voorgelicht over diens situatie en de vooruitzichten, met de patiënt tot de overtuiging is gekomen dat er geen redelijke andere oplossing was en dat tenminste één andere, onafhankelijke arts is geraadpleegd, die de patiënt heeft gezien en schriftelijk zijn oordeel heeft gegeven over de zorgvuldigheidseisen. Het hof is op grond van

Mr. Anker in gesprek met de pers naar aanleiding van de zaak Heringa

verklaringen van Heringa, de huisarts en de consulent van NVVE van oordeel dat Moek voldoende was voorgelicht over de situatie waarin zij zich bevond en dat er geen redelijke andere oplossing bestond om haar lijden te verlichten. Het hof merkt hierbij op dat voor Heringa, als niet-arts, de subsidiariteitseis verder strekt. De vraag die hierbij van belang is, is of Heringa voldoende onderzocht heeft of, na de weigering van de huisarts, een andere arts bereid was geweest tot het verlenen van hulp. Om deze vraag te beantwoorden bekijkt het hof de euthanasiewetgeving, de jurisprudentie en de euthanasiepraktijk zoals deze gold in 2008. Het hof komt tot de conclusie dat Heringa voldaan heeft aan de subsidiariteitseis. “Gezien de euthanasiewetgeving- en praktijk in 2008 alsook de inhoud van de hiervoor aangehaalde verklaringen van de huisarts en de feitelijke toestand waarin verdachte’s moeder verkeerde, acht het hof het alleszins voorstelbaar dat verdachte na het contact met de huisarts geen andere arts meer heeft geraadpleegd”. Waar de rechtbank in eerste aanleg nog oordeelde dat er een kans was dat Heringa een andere arts bereid had gevonden om medewerking te verlenen, is het hof derhalve van mening dat deze kans er enkel theoretisch gezien was.

De zesde en daarmee laatste zorgvuldigheidseis houdt in dat de arts de levensbeëindiging of de hulp bij zelfdoding medisch zorgvuldig heeft uitgevoerd. Het hof stelt ten aanzien van deze eis vast dat Heringa, voor zover het als niet-arts in zijn vermogen lag, de hulp bij Moeks zelfdoding zorgvuldig heeft uitgevoerd. Heringa heeft contact gehad met de NVVE en een protocol opgesteld. Dit protocol heeft hij met Moek doorgenomen. Het hof is van mening dat Heringa door het hele proces te filmen, er alles aan gedaan heeft om zijn optreden op transparante wijze vast te leggen en zijn handelen toetsbaar te maken.

Het hof komt tot de slotsom dat Heringa zich bevond in een actuele concrete nood. Deze nood werd volgens het hof acuut toen Heringa op enig moment ontdekte dat Moek zelf medicijnen aan het verzamelen was voor het door haar beoogde doel. Deze medicijnen waren hiervoor echter ongeschikt. Heringa heeft op dat moment een plicht gevoeld om zijn moeder te helpen en heeft deze plicht zwaarder laten wegen dan de plicht om de wet na te leven. Het hof komt, op 13 mei 2015, tot de conclusie dat op grond van de zeer bijzondere omstandigheden van deze zaak het beroep op noodtoestand gegrond is. Heringa wordt in hoger beroep ontslagen van alle rechtsvervolging, omdat het bewezenverklaarde geen strafbaar feit oplevert.

Niet onbelangrijk is de kanttekening die het hof bij haar oordeel plaats. “De onderhavige zaak moet gezien worden in het licht van de euthanasiepraktijk zoals deze in 2008 was. Deze lijkt een striktere te zijn geweest dan die welke bestaat ten tijde van wijzen van dit arrest”. Gezien deze ontwikkeling is het hof van oordeel dat er hedendaags minder snel sprake zal kunnen zijn van een noodtoestand, indien de hulpvrager geen tweede arts heeft geconsulteerd.

Gevraagd naar waarom deze uitspraak de mooiste uit zijn carrière is, licht Wim Anker toe: “In hoger beroep heeft het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden de heer Albert Heringa ontslagen van alle rechtsvervolging in verband met overmacht in de zin van noodtoestand. Een dergelijk beroep wordt vrij zelden gehonoreerd door rechtbanken en gerechtshoven in Nederland. In het geval van Heringa is bijzonder dat hij geen arts is maar de zoon van de 99-jarige Moek. De uitspraak is naar mijn mening van belang voor de huidige discussie rond art. 294 Sr. Euthanasie is thans (door een arts) alleen mogelijk als er sprake is van ondraaglijk en uitzichtloos lijden. Daarvan was geen sprake bij Moek. Het ging bij haar meer om een existentiële vraag. Zij was klaar met het leven en achtte haar leven voltooid. Naar de mening van Albert Heringa en mijzelf zou dit een nieuw criterium moeten worden als het gaat om het euthanasievraagstuk. Dit is een mooie stap in die richting”.

Zoals ook door het hof geconstateerd werd, is de huidige euthanasiepraktijk een stuk ruimer dan een aantal jaren geleden. Het aantal mensen dat euthanasie krijgt, is als gevolg hiervan, de laatste jaren flink gestegen. Waar in de tijd van Moek nog sprake van een (wellicht te) strenge toets was bij het honoreren van een euthanasieverzoek, klinken er nu vooral uit de hoek van medici geluiden dat de euthanasiepraktijk uit de hand dreigt te lopen. Euthanasie wordt volgens een aantal van hen een ‘te normale keuze’. Doordat verzoeken steeds meer en makkelijker worden gehonoreerd, ontstaat er bij patiënten en hun familie een bepaald verwachtingspatroon. “Dokter, doe niet zo moeilijk”, zeggen sommige mensen. Dat zou ons zorgen moeten baren. Alsof euthanasie hetzelfde is als het uitschrijven van een recept voor maagzuurremmers”, aldus een medicus. De uitspraak in de zaak Heringa, de mooiste uit de carrière van Wim Anker, heeft geleid tot veel discussie. Een discussie die voorlopig nog wel even voort zal duren.

“Alsof euthanasie hetzelfde is als het uitschrijven van een recept voor maagzuurremmers”

Voor het schrijven van dit artikel zijn de volgende uitspraken geraadpleegd:

- Rb. Gelderland 22 oktober 2013, ECLI:NL:RBGEL:2013:3976
  - Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 13 mei 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:3444
-

Willem Pompe

de man achter het instituut

Vorig collegejaar vierde het Willem Pompe Instituut haar tachtigjarig bestaan. Op 1 oktober 1934 werd het instituut, toen nog simpelweg 'Criminologisch Instituut' geheten, opgericht door Willem Pompe. Een tentoonstelling over de geschiedenis van het instituut luidde het lustrumjaar in en afgelopen oktober werd het jaar afgesloten met een symposium onder de titel Willem Pompe Instituut: verleden, heden en toekomst. Na de dood van Pompe in 1968 is het door hem opgerichte instituut niet zonder reden zijn naam gaan dragen - een naam die je vast en zeker kent. Wie was deze bijzondere man en wat deed hij?

Door: Julia Grubben

Willem Pompe werd in 1893 in Utrecht geboren, behaalde daar zijn gymnasium diploma en begon in 1911 aan de studie Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van Utrecht. In 1921 promoveerde hij *cum laude* op het proefschrift 'Beveiligingsmaatregelen naast straffen'. In 1923 werd hij, na een kort uitstapje naar de advocatuur, hoogleraar in Nijmegen. In 1928 werd hij in Utrecht tot hoogleraar strafrecht benoemd. Zijn inaugurele rede was getiteld 'De persoon des daders in het strafrecht', wat de essentie bleek van zijn latere gedachtegoed.

Pompe werd gezien als een karaktervast man, een katholiek en een overtuigd socialist. Dit kwam terug in zijn ideeën over het strafrecht: hij achtte empirische wetenschappen als de criminologie, de psychologie en de psychiatrie van groot belang voor de ontwikkeling van de strafrechtwetenschap. Vanwege de financiële crisis was er begin jaren '30 echter weinig geld beschikbaar voor onderzoek. In 1934 richtte hij mede daarom het Criminologisch Instituut als onderzoekscentrum op voor jonge wetenschappers die geen betaalde functie konden vinden. Zo kon het onderzoek naar het strafrecht zoals hij dat voor ogen had voortgezet worden.

Dit Criminologisch Instituut werd ondergebracht in een aantal niet gebruikte ruimtes van Het Huis van Bewaring aan het Wolfenplein. Dit gebouw doet inmiddels niet meer dienst als gevangenis, maar huist nu hippe ondernemingen waaronder de tweede locatie van het welbekende 'The Village Coffee & Music'. Bij de oprichting van het instituut werd Pompe o.a. ondersteund door zijn promovendus: Ger Kempe. Kempe was een jurist met een sterke interesse voor de psychiatrie. Hij zou later in Utrecht aangesteld worden als buitengewoon hoogleraar in de criminele sociologie, criminele psychologie en de strafleer. Later voegde ook Pieter Baan, die eerst geneeskunde en later rechten studeerde aan de Universiteit Utrecht en zich specialiseerde in de psychiatrie, zich bij het gezelschap rondom Pompe's instituut. Deze drie heren - Pompe, Kempe en Baan - zou je als 'de harde kern' kunnen zien van het samenwerkingsverband dat later als 'de Utrechtse School' geassocieerd zou worden.

Het samenwerkingsverband tussen Pompe, Kempe en Baan dat ontstond in de eerste jaren na de oorlog, was gestoeld op een gedeeld gedachtegoed. Dit werd in 1959 door de Franse hoogleraar Jean Léauté omschreven als "*l'école d'Utrecht*".

Het belangrijkste uitgangspunt van de Utrechtse school was dat de delinquent als gelijkwaardig mens behandeld diende te worden in plaats van als verwerpelijk object. In het strafproces moesten de samengebundelde disciplines ervoor zorgen dat de mens achter de justitiabele tegemoet getreden werd. Deze humane en multidisciplinaire visie was nieuw in het Nederlandse straffklimaat. Pompe was iemand die, hoewel groot voorstander van onderzoek naar de aan strafrecht verwante disciplines, zich in zijn eigen onderzoek beperkte tot zijn klassiek-strafrechtelijke leest. Pompe heeft met zijn gedachtegoed een grote bijdrage geleverd aan het Nederlandse strafrecht. Zo was hij onder andere voorstander van een strikte wetsinterpretatie op grond van het legaliteitsbeginsel die zorgde voor een sterke rechtsbescherming van de verdachte. Daarnaast zag hij proportionele vergelding als de belangrijkste functie van de gevangenisstraf. Aan deze vergelding verbond hij het doel dat de delinquent de mogelijkheid kreeg zijn daad 'goed te maken' met de samenleving om zo, bij terugkeer in de maatschappij, geaccepteerd te worden. De straf mocht volgens Pompe niet werken als een generaal preventie: dit miskende de mens achter de dader en zou volgens hem te vergelijken zijn met het dresseren van honden.

Ger Kempe

Kempe richtte zich sterk op de resocialisatie van de delinquent, die positief beïnvloed moest worden om een terugkeer in de maatschappij te realiseren.

Pieter Baan

Baan richtte zich met name op de persoon van de psychisch gestoorde dader. Mede door hem werd in de jaren '50 de Psychiatrische Observatiekliniek opgericht, die later naar hem vernoemd zou worden en nu alom bekend is als het Pieter Baan Centrum.

In Pompe's gedachtegoed was een vereniging te zien tussen klassieke en moderne opvattingen: enerzijds was er de hang naar rechtszekerheid en rechtsbescherming, anderzijds geloofde hij sterk in het kijken naar de individu achter de dader. Anders gezegd stond Pompe voor de verenigingstheorie waarin vergelding dient als rechtsgrond (en daarmee rechtszekerheid en rechtsbescherming biedt), maar waar daarnaast naar het individu gekeken wordt om op basis daarvan de precieze hoogte van de straf te bepalen. Dit levert een proportionele vergelding op die Pompe van wezenlijk belang voor het strafwezen achtte. **Bij het kijken naar het individu achter de delinquent was een samenwerking tussen juristen, criminologen en psychiaters nodig.** Dit overkoepelende denken, door Pieter Baan benoemd in zijn inaugurele rede, leidde tot een opvatting waarin de mens van de dader centraal stond. Pompe nam in 1963 afscheid van het Instituut, wat gezien werd als het moment waarop de Utrechtse School ten einde kwam. Pompe overleed in 1968 in Utrecht. Volgens Prof. mr. Kelk, die zelf vlak na het overlijden van Pompe werkzaam werd aan het instituut, wordt Pompe gezien als *the grand old man* van het Nederlandse strafrecht, nu zijn werk tot op de dag van vandaag van groot belang is gebleken.

Na het overlijden van Pompe braken de roerige jaren '70 aan, waarin er een algemene tendens was van democratisering en maatschappijkritiek. Burgers keerden zich tegen autoriteiten en strenden actief voor hun idealen. De hippies waren het boegbeeld van deze periode en alom vertegenwoordigd. Hoewel dit waarschijnlijk niet de mensen waren die destijds het Criminologisch Instituut bemanden, werd het strafrecht zonder twijfel beïnvloed door de denkbeelden uit deze periode. Toon Peters, die Pompe in 1970 opvolgde als hoogleraar straf(proces)recht, was een sterk voorstander van de juridisering van de maatschappij. De visie die hij hieromtrent uiteenzette, liep parallel met de maatschappelijke ontwikkelingen: de geëmancipeerde, autonome burgers van deze periode dienden in het strafproces als autonoom rechtssubject gezien te worden. Daarnaast moest er sprake zijn van een contradictoir strafproces waarin rechtsbeginselen ten voordele van de verdachten uitgelegd moesten worden. Dit bood de justiaabele op verschillende fronten handvaten in zijn strijd tegen een machtiger overheid. Duidelijk is dus dat ook Peters sterk geloofde in de rechtsbescherming van de verdachte. Hij sloeg echter een andere weg in dan zijn voorgangers, door voor een minder paternalistische benadering te kiezen en kritiek te leveren op het autoritaire strafrechtstelsel dat Nederland tot dan toe gewend was. Deze nieuwe visie, waarvan Toon Peters de grondlegger was, wordt tegenwoordig de 'Nieuwe Utrechtse School' genoemd.

De Nieuwe Utrechtse School liep reeds de jaren '80 ten einde. Sindsdien is er geen 'Derde Utrechtse School' aangewezen. Als ik Prof. mr. Constantijn Kelk hiernaar vraag, beaamt hij dit: "er mist een zekere overkoepelende ideologie in het gedachtegoed, maar dit past bij de tijdsgeest". Sinds de jaren '80 is er meer en meer sprake van georganiseerde misdaad (Kelk: "Pompe was toch echt meer van de huis-tuin-en-keuken delinquent") en de reactie hierop is de groeiende aandacht voor 'strenger straffen'. Daarnaast is er in toenemende mate sprake van een veiligheidssamenleving en neemt de internationalisering van het strafrecht toe. Bovendien vraagt overheidsbeleid veelal om onderzoek naar specifieke problemen die op de korte termijn spelen. Al deze complexe maatschappelijke omstandigheden en voorwaarden aan (strafrechtelijk) onderzoek maken het moeilijk om tot een overkoepelend gedachtegoed te komen.

Wel is het instituut - inmiddels het Willem Pompe Instituut geheten - altijd een uitblinker gebleven in zijn multidisciplinaire onderzoek en zijn daar in de laatste jaren zelfs disciplines als internationaal- en Europees strafrecht, bijzonder strafrecht en slachtofferrecht bijgekomen. Tevens is de samenwerking met criminologen, die ook in het Willem Pompe Instituut huizen, en het Pieter Baan Centrum goed. Het nalatenschap van Pompe als *grand old man*, in de vorm van zijn geschreven werken en het door hem opgerichte instituut, zijn tot op de dag van vandaag van groot belang.

Pompe en Kempe tijdens WO II

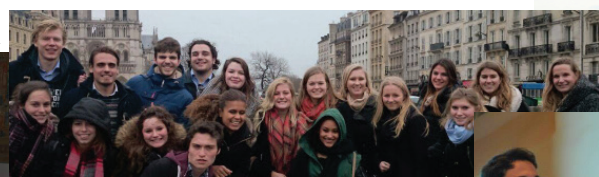
Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn zowel Kempe als Pompe in het verzet gegaan. Kempe sloot zicht aan bij ondergrondse activisten die joodse kinderen in veiligheid brachten. Als gevolg hiervan werd hij enige tijd gevangen genomen door de Duitse bezetter. Pompe koos voor een andere vorm van verzet door in 1943 zijn ambt neer te leggen. Dit was strafbaar en daarom zag Pompe zich genoodzaakt onder te duiken. Na de oorlog werd Pompe lid van de Bijzondere Raad van Cassatie. In het kader van deze bijzondere rechtspleging werden duizenden mensen veroordeeld voor collaboratie, landverraad en oorlogsmisdaden. In deze periode werd ruim 100 keer het doodvonnis uitgesproken waarvan er uiteindelijk 42 zijn voltrokken.

Voor dit artikel is gebruikt gemaakt van de volgende bronnen:

- Popme, 'Vijf opstellen van Willem Pompe, met een herdenking van G. Th. Kempe'. Zwolle: Tjeenk Willink (1975).
- Kelk, De Jong, 'Overkoepelend denken. De beoefening van de strafrechtswetenschap van de oude en nieuwe Utrechtse school.' 11 mei 2015

Daarnaast heb ik over dit onderwerp gesproken met Prof. mr. Kelk en heb ik de teksten (geschreven voor Prof. mr. Kelk) uit de tentoonstelling over het tachtigjarig bestaan van het Willem Pompe Instituut geraadpleegd.

Een woord van afscheid van de oud-praeses

Zie hier de enige echte Maarten Ooms, die nu - naar eigen zeggen - weer "schaamteloos informeel" door het leven gaat.

Beste leden,

Het is alweer even geleden maar ook het XXIXe is natuurlijk niet zomaar van de aardbodem verdwenen. Het is leuk om jullie, via het mooiste medium van alle media, nog te kunnen bedanken voor het lief en leed dat we samen gedeeld hebben. Ookal zijn we allemaal onze eigen weg gegaan, wij hebben als bestuur enorm genoten van de memorabele activiteiten die we neer hebben gezet, de grote inzet voor de vereniging die we op een goed moment over hebben kunnen dragen aan de jonge honden van het lustrumbestuur XXX en jullie enthousiasme en leergierigheid door het jaar heen. We hopen dat we zo een mooie bijdrage hebben kunnen leveren aan jullie ontwikkeling van liefde voor strafrecht en criminologie.

Met trots en tevreden blikken verneem ik graag af en toe wat het nieuwe bestuur zoal uitspookt en met gevoel voor *understatement* (al zeg ik het zelf) is het programma niet misselijk. Bijzondere lezingen bij de Roos en Pen en schieten achteraf, of bootje varen na de inhoud, je moet er maar op komen. Ik wens iedereen die naar Dublin afreist of met de grote, in nevelen gehulde buitenlandreis meegaat ook een onvergetelijke tijd!

Blijf allemaal vooral meedoen, zonder jullie zou de vereniging lang niet zo bijzonder zijn! Wil je samen met mij nog een traantje wegpinken over vervlogen tijden of weten wat ik nou echt van het nieuwe bestuur vind? Schroom dan niet me een biertje in de handen te drukken op een ledenborrel.

Zoals ons aller Patrick onze lijfspreuk zo treffend kon formuleren: *Ad Informandum, Ad Infinitum!*

Met vriendelijke groeten,

Maarten Ooms

o.t. Praeses van het XXIXe bestuur der Ad Informandum

Ad Informandum 2014-2015

Het XXXe bestuur bedankt het XXIXe bestuur voor hun inzet en bevlogenheid!

Een speciaal woord van dank voor Stacey Schotborgh (ab Actis o.t.), die deze prachtige fotocollage heeft vormgegeven en die zich vorig jaar onuitputtelijk heeft ingezet voor de vereniging en de Ad Informatie .

NIEUW IN UTRECHT STADSRESTAURANT **KANTIEN**

Gerechten met een Hollandse inslag, Nederlandse bieren en fijne wijnen.
Open van woensdag tot en met zondag vanaf 18u.
Reserveer je tafel via welkominkantien.nl

KANTIEN

INFO@WELKOMINKANTIEN.NL 0303020477 RAVELLAAN 96 UTRECHT